

Utgiver: Arbeidernes Historielag i Rogaland
Jens Zetlitz gate 21, 4008 Stavanger
Telefon: 51 50 02 00 - sentralbord Folkets Hus
ahr@fh-stavanger.no

Formgivning: Petter Dimmen
www.dimmen-design.no

Trykk: KAI HANSEN TRYKKERI
Papir: Artic Volum White
Typografi: Frutiger
Adobe Caslon

ISBN: 978-82-999352-5-8

LO I NORD-ROGALAND 1918 - 2018 EN JUBILEUMSBERETNING

HARALD DALE

BILDEREDAKSJON: EGIL LARSEN
PETTER DIMMEN

**LO I NORD-ROGALAND I SAMARBEID MED
ARBEIDERNE HISTORIELAG I ROGALAND**

INNHold

- 05 Forord
- 06 Hilsen fra LO-leder Hans-Christian Gabrielsen
- 08 LO i Nord-Rogaland 1918 – 2018 – en jubileumsberetning
- 10 En oppegående jublant
- 13 LO-opprøret i Nord-Rogaland
- 14 Også 1. mai-krøll i 1992
- 15 Lederskifte i jubileumsåret
- 17 I begynnelsen var det dyrtid, matmangel og klassekamp
- 17 Kampen hardner til
- 21 Samorg i Haugesund blir til
- 23 Tapre Haugesund-kvinner
- 23 Streikebryteri
- 24 Striden om russer-silda
- 26 I tog til rådhuset
- 27 Protest-telegram til Hitler
- 28 Samorganisasjonen i Haugesund og distriktet rundt
- 29 Samorganisasjonen i hverdagen
- 31 Ikke akkurat klassekamp da Alnor Kjemiske ble stiftet
- 34 Ukraina-saken – kampen mot sosial dumping
- 36 Hele LO-familien i Nord-Rogaland samles
- 38 Indre Ryfylke = Sauda og Suldal
- 40 Kvinner i LO
- 40 For første gang...
- 45 Arbeidersangenes ambassadør og arbeiderbevegelsens veteran
- 46 Organisasjonssekretæren
- 49 Folkets Hus – Sauda, Haugesund og Kopervik
- 51 Folkets Hus i Haugesund
- 51 Folkets Hus i Kopervik
- 53 Ledere gjennom 100 år
- 54 Gratulasjonshilsener til jubileet

FORORD

LO i Nord-Rogaland markerer sitt 100-årsjubileum i 2018. Martin Tranmæl og den nye retning i fagbevegelsen han var den ledende representanten for i tiden rundt første verdenskrig, kjempet bl.a. for at fagbevegelsens arbeid lokalt skulle samordnes bedre – ved opprettelsen av lokale samorganisasjoner. Sentralt i LO vant dette kravet fram mellom 1911 og 1923. Samorganisasjonen i Haugesund og omegn vedtas opprettet på møte 3. juni 1918, og den har sin konstituerende generalforsamling 18. april 1919.

I 100-årsperioden som fulgte har fagbevegelsen i Nord-Rogaland arbeidet videre med organisasjonsformen sin – til vi i dag har en samlende LO-avdeling i nordfylket, der nå også Sauda og Suldal er med.

LO i Nord-Rogaland har engasjert skolemannen og journalisten Harald Dale til å skrive beretningen om disse 100 årene i samorganisasjonens historie i Nord-Rogaland. Utgivelsen skjer i samarbeid med Arbeidernes Historielag i Rogaland.

Kampen om 8-timersdagen var den store saken i 1918 – og hovedtema i 1. maitogene. 2. mai 1918 ble 8-timersdagen innført gjennom direkte aksjon på mange arbeidsplasser – slik også Harald Dale her beskriver disse hendelsene fra bl.a. Etne og

Odda. I vår tid kan Ukraina-saken stå som eksempel på utfordringer fagbevegelsen står overfor i dag – belyst gjennom intervju med Fellesforbundets Helge Larsen. Intervjuformen står sentralt i Harald Dales behandling av det nyere stoffet, der utviklingen i perioden søkes belyst i samtaler med sentrale tillitsvalgte. Også ellers er det dypdykk i utvalgte og sentrale hendelser og utviklingstrekk i 100-årsperioden som ligger til grunn for framstillingen – mer enn en løpende historisk framstilling.

Vi mener at denne boka illustrerer betydningen av å bygge bevissthet om - og dokumentere - den viktige delen av arbeiderbevegelsens historie som LOs 100 år i Nord-Rogaland representerer.

Haugesund 12. september 2018

LO i Nord-Rogaland Arbeidernes Historielag i Rogaland

Tove Elise Olsen Frøland

Egil Larsen

LO i Nord-Rogaland 100 år

Kjære fagforeningskamerater!

Det er med den største glede jeg kan få gratulere dere med hundreårsjubileet for LO i Nord-Rogaland. Hver geografiske del av norsk arbeiderbevegelse har en helt særegen historie preget av det samfunnet og de produksjonsforholdene arbeiderbevegelsen vokste fram i, og av de enkeltpersonene som kom til å lede arbeiderbevegelsen i dens reisning, dens vekst og dens nåtid. Slik er det også med arbeiderbevegelsen i Nord-Rogaland.

På Østlandet ble vår bevegelse preget av husmennenes gradvise overgang til en mangslungen industri i byene. I mange fjorder og småsteder over hele landet – som i Sauda – vokste det fram store hjørnesteinsbedrifter der så å si alle som bodde i bygda var en del av den organiserte lønnsarbeiderklassen.

På Haugalandet var det særlig de maritime næringene; fiskeri og fiskeforedling, skipstrafikk, skipsbygging og verkstedindustri, som fikk prege samfunnet. I det arbeidslivet var løsarbeid både normalen og den store frykten for mange arbeidere. Haugesund hadde sin egen Løsarbeiderforening, avdeling 16 av Transportarbeiderforbundet, som med ryggen mot veggen forsøkte å ivareta medlemmer som hver dag måtte stå med lua i hånda for å laste og losse på kaia, eller for å få annet arbeid i sesongbetonte næringer. Kampen for medbestemmelse over ansettelsespolitikken var hard, og bare tidvis vellykket. Motkreftene var sterke. Men da arbeidsgiverne nektet å prioritere

fagorganiserte ved ansettelse, fant man en egen vei: Man organiserte alle arbeiderne. Dere har med andre ord særlige historiske erfaringer med det løsarbeidersamfunnet som vi med all vår kraft forsøker å hindre tilbakekomsten av, gjennom nulltimerskontrakter, innleie og kontraktørvirksomhet.

Rent kulturelt må også livet i Nord-Rogalands arbeiderbevegelse ha fortont seg ganske annerledes enn ellers i landet. På Østlandet, i Midt- og Nord-Norge, og i de tunge industristedene, opparbeidet arbeiderbevegelsen seg etter hvert et kulturelt hegemoni. Men i motkulturområdene, fra Agder i sørøst til Ålesund i nordvest, var jordsmonnet for arbeiderbevegelsens ideer skinnere og arbeidet antakelig hardere. Arbeiderpartiets revolusjonære dreining i årene etter den russiske revolusjonen var mindre velkomment her enn mange andre steder, selv om mange aktivister og tillitsvalgte var herdet av kampen mot en usedvanlig gjenstridig arbeidsgiverside. Splittelsen i arbeiderbevegelsen rammet oss hardt nasjonalt, men kanskje enda hardere på Sør- og Vestlandet. Først da parti og fagbevegelse samlet seg om den sosialdemokratiske linjen for om lag 90 år siden, kunne arbeiderbevegelsen for alvor vokse seg sterk både nasjonalt og nord i Rogaland.

For oss som er tillitsvalgte i fagbevegelsen i Norge i dag, er det viktig å huske at organiseringen av den norske arbeiderklassen kom med en høy pris for mange av våre pionerer. I Haugesund står Bernhard Hansens bauta, reist av Arbeiderpartiet til minne om Marcus Thranes nære våpendrager. Hansen organiserte Norges første streik, murerstreiken i Christiania i 1848, og sonet sju år i fengsel for sitt arbeid. Senere livnærte han seg som murer i Stavanger og Haugesund, glemt av de fleste for sin innsats. Men bare tre år før hans død oppdaget arbeiderbevegelsen i

Haugesund hvem det var som bodde på en fattiggård ute i Førre. De ga ham husly og en pensjon, og hvert år samler fagbevegelse og parti seg ved hans bauta på kirkegården. Det er en fin tradisjon, som markerer de som har gått foran.

Jeg vil gratulere LO i Nord-Rogaland med hundreårsjubileet! Når man snakker om LOs og fagbevegelsens makt og innflytelse i det norske samfunnet, passer jeg alltid på å si: Vår makt og vår innflytelse, den finner sted ute på arbeidsplassene. Godt skolerte, kompetente tillitsvalgte og aktive klubber på den enkelte arbeidsplass er LO-forbundenes viktigste medlemsfordel. Det er disse som setter overenskomstene ut i livet, som ivaretar enkeltmedlemmenes interesser overfor arbeidsgiver og som skaper aktivitet og engasjement på den enkelte arbeidsplass.

Gratulasjonen går til dere!

Hans-Christian Gabrielsen
Leder i LO

Foto: Trond Isaksen

LO I NORD-ROGALAND 1918 - 2018 EN JUBILEUMSBERETNING

Vedtaket ble gjort 3. juni 1918. Målsettingen for Haugesund Faglige Samorganisasjon var å samle mer styrke i kampen for bedre lønns- og arbeidsvilkår og løfte levestandarden for arbeiderklassen. Inspirasjonen kom fra Martin Tranmæl, en av de største legendene i arbeiderbevegelsen. Han stod i spissen for den radikale og revolusjonære linja som ble vedtatt på LO-kongressen 1911. Det sentrale vedtaket om å opprette samorganisasjoner kom to år seinere.

Arbeiderbevegelsen i Haugesund var på dette tidspunktet klart påvirket av store nasjonale og ikke minst internasjonale begivenheter. Den russiske revolusjonen året før, avslutningen av 1. verdenskrig ute og dyrtid og krav om 8-timersdagen her hjemme gjorde arbeiderbevegelsen i Haugesund til en radikal bevegelse.

Martin Tranmæl. Foto: Wikipedia

Hundre år seinere har LO i Nord-Rogaland 14.015 medlemmer. Det er en økning på godt over tusen fra året før. Disse medlemmene er fordelt på 57 foreninger i kommunene Utsira, Karmøy, Haugesund, Bokn, Tysvær, Vindafjord og Sauda. Fellesforbundet avd. 57 Nord-Rogaland (som inkluderer Aibel) er den absolutt største med 3.198 medlemmer.

Medlemmene er noenlunde jevnt fordelt mellom offentlig og privat sektor - med en liten overvekt på medlemmer som er ansatt i det private næringslivet. Det som i 1918 begynte som Haugesund Faglige Samorganisasjon, er altså etter hvert utvidet til å omfatte hele Haugalandet, for så å vokse ut over Hauga-

landet og skifte navn til LO i Nord-Rogaland. De enkelte forbundene har også skiftet navn. Det er nok å nevne Norsk Jern og Metall som etter sammenslåing med flere andre industriarbeiderforbund tok navnet Fellesforbundet. Det som tidligere het Norsk Kjemisk Industriarbeiderforening ble for et drygt tiår tilbake omdøpt til IndustriEnergi etter en sammenslåing med NOPEF.

Yrker som tidligere hadde egne fagforeninger er i dag borte, og nye profesjoner er kommet til. Gode eksempler er Barbersvennenes forening. De streiket i 1920 for bedre lønns- og arbeidsvilkår, men opplevde streikebryteri i egne rekker da fagforeningskamerater trosset Samorganisasjonens blokade av barbermestrene, og "besøkte deres salonger og dermed støttet udsugerne i deres kamp for å udsulte svendene." Barbersvennenes forening er borte. El og IT Rogaland er et eksempel på nye profesjoner og nye forbund.

Og det er verdt å merke seg hvordan digitaliseringen i raskt tempo får avgjørende betydning for oppgaver som tidligere ble gjort av ansatte i for eksempel det som før hette Posten Norge. Ifølge årsberetningen er antall medlemmer i Postkom Rogaland i løpet av året redusert fra 184 til 121. Det er en reduksjon på mer enn en tredel.

LO i Nord-Rogaland er med andre ord en stor og sammensatt organisasjon som har levd midt i og med endringene.

Aibel - eller Haugesunds Mekaniske Verksted, Umoe og ABB. Her organiserte arbeiderne seg i Haugesund Jern og Metall, nå Avd. 57 i Fellesforbundet, 30. Juni 1906.
Foto: Aibel

EN OPPEGÅENDE JUBILANT

”Vi er de mest aktive. Det er hos oss det er størst aktivitet. Vi har flere møter og markeringer. Våre medlemmer stiller opp når det kreves.”

(GEIR ALLAN STAVA, LEDER I LO I NORD-ROGALAND 2010-2018)

Leder i jubileumsåret er Geir Allan Stava. Han er 58 år, er adjunkt og har jobbet i karmøyskolen i mange år. Sin faglige bakgrunn har han i Skolenes landsforbund hvor han er hovedtillitsvalgt i Karmøy. Politisk tilhører han Sosialistisk Venstreparti, og han har representert partiet sitt i fire perioder i Karmøy kommunestyre. Han har vært leder i LO Nord-Rogaland i åtte år og mener 100-åringen som han leder, er ved god helse.

Geir Allan Stava.
Foto: Jan Erik Østlie/Fri Fagbevegelse

-Ja, LO i Nord-Rogaland er ingen krumbøyd jublant. Vi er en oppegående organisasjon med god helsetilstand. Temperaturmåleren på at situasjonen er god, er 1. mai-feiringen, som har vært økende de siste årene. Og vi har måttet finne oss nye lokaler fordi det ikke lenger var plass der vi var. Dette sier meg at det er en rakrygga 100-åring som bærer fana gjennom Haraldsgata.

-Er det mye som er endra gjennom årene?

-Det er sjølsagt endringer, men mye er gjenkjennelig - samtidig som vi tilpasser oss nye tider og bruker nye verktøyer; det var ikke så mange som var på Facebook for 50 år siden - for å si det på den måten. Vi prøver også å nå nye grupper i dag. Før var det også et større skille mellom de som jobba med hendene og de som satt på kontor. Vi har medlemmer i flere yrkesgrupper i dag, flere langtidsutdanna som piloter og sjøoffiserer som vi ikke

hadde før. Pluss at digitaliseringen gjør kontakten med medlemmer og andre mye enklere og raskere.

-Hva med de viktige sakene i dag? Kampsakene?

-Det er problemet med sosial dumping som er problemområde nr. 1 i dag. Det er bemanningsbyråene og den bandittvirksomhet som drives. Det er utrolig mye useriøst innen mange bransjer. Så mye at i noen bransjer er det useriøse dominerende. Det er nok det viktigste og største hinderet for et godt og vel-

Fra kampen om arbeidsmiljøloven og midlertidige ansettelser.
Foto: LO i Nord-Rogaland

organisert arbeidsliv. Veldig mange av de som blir ansatt gjennom bemanningsbransjen, kommer fra EØS-området. Dersom de organiserer seg, får de ikke den neste turen etter at de har vært hjemme. De blir ikke reengasjerte. De har ikke noe rettsvern i det hele tatt, og det hindrer de i å organisere seg.

-Andre viktige kampsaker nå i jubileumsåret?

-Ja, Acer er en viktig sak for oss. Energiunionen. Heile tida må vi kjempe mot europeisering av arbeidslivet vårt. Det blir alltid en voldsom krangel. Noen sier at dette er helt uproblematisk, mens andre sier at vi selger arvesølvet vårt.

-Hva med de unge? Fagorganiserer de seg?

-De unge fagorganiserer seg. Men i en del av de nye yrkene,

Medlemmene våre stiller alltid opp - uansett vær- (Geir Allan Stava).
Foto: Borgny Hauge Skogen

spesielt i IT, er det ikke tradisjon for å organisere seg. Der står ikke fagforeningsfolk i døra og ønsker deg velkommen slik som på Hydro. Innenfor servicesektoren er det alt for mange uorganiserte.

-Og organiseringsgraden går ned.

-Ja, det stemmer. Men vi merker det ikke så mye ennå. Vi er jo store, og vi øker tallet på medlemmer, men i forhold til antall yrkesaktive så går organisasjonsprosenten ned, og LOs andel av de organiserte går ned. Det reduserer den krafta vi har når vår suverene posisjon svekkes. Utdfordringen er først og fremst UNIO - akademikerne med høyere utdanning, som LO sliter med å få tak i. Den yrkesgruppa som har lang utdanning blir større, og denne gruppa tar LO mindre av enn de andre.

Det er helt nødvendig at vi greier å forsyne oss mer fra denne gruppa enn nå.

-Må dere kanskje distansere dere fra ”gutta på golvet”-tilknytningen for å nå de nye gruppene?

-Vi skal fortsette å jobbe for ”gutta på golvet”. Det må det ikke være tvil om. Samtidig må vi innse at når stadig flere får høyere utdanning, så har ikke LO vært flinke nok til å gi dem tilbud. Rett og slett. Vi må rekruttere mer av de langtidsutdanna.

-Har du møtt motforestillinger fordi du har kommet inn i LO med bok og akademia som bakgrunn og ikke hammeren og bolten?

-Nei, det har jeg aldri opplevd. Tvert imot. Og så har jeg jo, hehe, jobba på Hydro, jeg også. Nei, jeg har aldri blitt møtt med slikt.

Styret 2017-2018. Foran: Barbro Næro, Torun Ægisdottir, Hilde Slotnes og Ranveig Foss Øvrebø. Bak: Godfrey Thomas, Ferdinand Turøy, Steffen Høiland, Geir Allan Stava, Georg Vikshåland, Remy Penev, Terje Lund, Karl Emil Selvåg. Foto: Borgny Hauge Skogen

-Hva vil du si om motparten din, om bedriftene og arbeidsgiverne?

-Det er et bra forhold på veldig mange arbeidsplasser. Det er veldig gode og ordna forhold, og de ansatte blir lytta til. Bedriftsledelsene i de fleste bedriftene i privat sektor er gode og seriøse. De ringer oss i LO for å få informasjon om lønn og tariff, selv om de ikke har noen fagorganiserte i sin bedrift. De er opptatt av å ha alt i orden. Faktisk så er det mer trøbbel i offentlig sektor; i kommunene og fylkeskommunen.

-Men hva med endringene i leder- og ledelsesfilosofi som vi ser eksempler på – amerikaniseringen?

-Vi har jo cowboyene; de uten kunnskap om å drive. I det jeg kaller det etablerte og seriøse næringslivet ser vi at tittelen personalsjef byttes ut med HR-sjef, og med det gjør også den amerikanske HR-filosofien sitt inntog. Men de mange sterke fagforeningene og ansatte som er organiserte, balanserer dette.

De våger å si fra, og det gjør at det ikke er så lett å bryte ned den norske modellen.

-Hva med den historisk sterke tilknytningen til Arbeiderpartiet?

-Det er ikke til å komme fra at de fleste av våre medlemmer og tillitsvalgte tilhører Ap. I sin tid måtte fagbevegelsen ha en faglig og en politisk arm. Lovgivingen er viktig, skal vi få gjennomslag for det vi vil. Det er like viktig fremdeles. Vi må derfor ha sterke venner på Stortinget, som er den lovgivende forsamlingen. Men vi trenger flere partier i det faglige politiske samarbeidet. Det har vi i dag. Selv tilhører jeg SV, og jeg har også vært med på å bevilge LO-penger til Senterpartiet.

Men det viktige er at fagbevegelsen snakker med egen stemme - og ikke med et politisk parti sin stemme. Vi har vår egen stemme, sjøl om mange av våre tillitsvalgte er for eksempel Ap-folk. Vi snakker med LOs stemme.

Geir Allan Stava har vært leder i åtte år og tok ikke gjenvalg i jubileumsåret.

LO-OPPRØRET I NORD-ROGALAND

Geir Allan Stava sin refleksjon omkring tilhørighet, lojalitet til LO, og at medlemmer og tillitsvalgte må snakke med LO-stemme som fagorganiserte og ikke med partistemme, ble godt illustrert da styret i LO i Nord-Rogaland på sitt møte 9. april 2018 vedtok å nekte Arbeiderpartiets nestleder Hadia Tajik å være 1. mai-taler i Haugesund og i Sauda. Bakgrunnen for vedtaket var at Arbeiderpartiet i Acer-saken gikk inn for å knytte Norge til EUs energiunion.

Vedtaket om å takke nei til Hadia Tajik kom som lyn fra klar himmel og ble gjort med fem mot to stemmer. LO i Nord-Rogaland hadde selv ønsket seg henne som 1. mai-taler og var stolte av at hun hadde sagt ja og gledet seg til å høre henne tale. -Men Ap-ledelsens behandling av Acer-saken fikk fram sinnet, sa nestleder Steffen Høiland til VG, som først omtalte saken: "Ledelsen nekter å ta hensyn til og høre på hva LO og grasrota i arbeiderbevegelsen mener. Da vil ikke vi bruke vår store dag til å høre på dem!"

Høiland er Ap-medlem og stemte altså mot Hadia Tajik, mens hans leder Geir Allan Stava som tilhører SV, stemte for Aps nestleder. VG kommenterte: "Det sensasjonelle er at han og en annen SV-er i styret ville si ja til Tajik, mens de fem LO-medlemmene som stemte mot at hun skulle få tale, har bakgrunn fra Arbeiderpartiet."

Boikotten av Hadia Tajik som 1. mai-taler gav 100-årsjubilanten LO i Nord-Rogaland massiv omtale i nasjonale media. Internt ble det derfor jobba målretta for å få omgjort vedtaket på årsmøtet 23. april, men det ble for lenge å vente for Hadia Tajik, som valgte seg Nord-Norge som 1. mai-arena.

Lokalt fikk saken et etterspill da Haugesund Arbeiderparti vedtok å trekke seg fra alt samarbeid om 1. mai-arrangementet: "Vi avsluttet samarbeidet med LO om årets 1. mai-markering

Hadia Tajik. Foto: ap.no

da LO besluttet at ledelsen i Ap ikke er velkomne som talere. Vi valgte å stille oss bak vår demokratiske valgte ledelse," sa leder i Haugesund Arbeiderparti Liv Auestad til hnytt.no. Samtidig ga hun tydelig beskjed om at Haugesund Arbeiderparti ønsker vanlig samarbeid om 1. mai-arrangementene i årene framover.

Haugesund Aps vedtak om å trekke seg fra 1. mai-sam-

Fra 1. mai-feiringen 2018. Geir Allan Stava taler. Foto: Borgny Hauge Skogen

arbeidet 2018 må sees på som et stille protestvedtak mot den lokale LO-familien. Det ble ikke fra styret sin side sendt ut noen pressemelding, og det gikk heller ikke ut noen oppfordring eller appell til medlemmene om å boikotte arrangementene.

OGSÅ 1. MAI-KRØLL I 1992

Konflikten omkring Acer-saken og Hadia Tajik sin 1. maitale er ikke første gang i LO-historien i Haugesund det har vært strid omkring et 1. mai-arrangement. I 1992 var daværende statsminister Gro Harlem Brundtland 1. mai-taler på Samorg sitt hovedarrangement i Festiviteten. Konflikten oppstod den gang mellom Samorg og Nei til EU i Haugesund. Gro Harlem Brundtland var den desiderte frontfiguren på ja-siden i EU-

kampen, og for Nei til EU i Haugesund var det derfor helt naturlig å markere sitt nei-standpunkt som motvekt mot statsministerens 1. mai-tale. Nei til EU inviterte derfor til sitt eget møte utenfor Festiviteten på samme tid som statsministeren holdt hovedtalen.

Dette kunne ikke samorgleder Jan H. B. Andersen godta. Han var også styremedlem i Nei til EU og hadde derfor i prinsippet en dobbeltrolle og medansvar også for det som skjedde utenfor Festiviteten. Han trakk seg derfor fra styret i Nei til EU Haugesund:

”Dette kunne ikke jeg være med på,” sa Andersen til Haugesunds Avis. Han mente det konkurrerende og kolliderende arrangementet var en provokasjon mot Samorg og deres hovedtaler.

Kjell Jamne i Nei til EU avviste at det var en provokasjon. Han hadde den samme prinsipielle dobbeltrollen som Jan H. B. Andersen, men med motsatt fortegn. Han var leder i Nei til EU og styremedlem i Samorg, men hadde ingen problemer med noen av arrangementene og hadde heller ingen planer om å trekke seg: ”Jeg følger lojalt opp det som er mine oppgaver 1. mai og vil være tilstede i Festiviteten når statsministeren taler. Appellen vår varer bare i 10 minutter utenfor”, (..) sa han til Haugesunds Avis og viste til at uansett hvor Gro Harlem

Jan H. B. Andersen
Foto: Privat

Kjell Jamne
Foto: Terje Emil Johannessen

Gro Harlem Brundtland
Foto: Arbark

Brundtland skulle holdt 1. mai- talen det året, ville det ha blitt en manifestasjon av nei-standpunktet.

Det året leder i Norsk organisasjon for asylsøkere NOAS Annette Thommessen var valgt som 1. mai-taler i Haugesund, gjennomførte organisasjonssekretær Einar Nymann sin egen private protestaksjon. Han var så sterkt mot valget av 1. mai-taler at han i stedet for å følge demonstrasjonstoget gjennom Haraldsgata, valgte å gå for seg selv i Sørhauggata.

LEDERSKIFTE I JUBILEUMSÅRET

Geir Allan Stava ble takket av på årsmøtet 23. april 2018.
-Hvordan vurderer du som avtroppende aktiviteten i eget lag?
-Vi er de mest aktive. Det er hos oss det er størst aktivitet. Vi har flere møter og flere markeringer, og vi er offensive i forhold til å markere oss med forslag på for eksempel LO-kongressen. Medlemmene stiller opp for sakene våre. Vi mobiliserer, og vi kan dette med å mobilisere selv om det både blåser og regner vannrett. Våre medlemmer stiller opp når det kreves.

-Hva gjorde deg stolt av å være LO-leder i Nord-Rogaland?
-All kunnskapen og de mange dyktige folkene. Pluss en skikkelig solidarisk holdning. De er stolte når det går godt for andre. I LO er vi oppriktig glade i hverandre. Folk stiller opp. Jeg er stolt av å ha vært leder for en gjeng som alltid er villige til å ta et tak.

Tove Elise Frøland ble valgt til ny leder i LO i Nord-Rogaland på årsmøtet i april og overtok Stava sin flotte, solidariske og kunnskapsrike gjeng på 14.015 LO-organiserte, som er det sist oppdaterte tallet på medlemmer som er tilgjengelig. Hun tiltrådte vervet 1. juli. Hun er hjelpepleier, jobber i Vindafjord kommune og tilhører Fagforbundet, og var styremedlem inntil hun nå ble valgt til leder. Hun har 13 års fartstid i fagbevegelsen og har politisk tilknytning til Arbeiderpartiet.

-Jeg sa ja med en gang. Endelig en kvinne igjen, endelig en fra offentlig sektor, endelig en hjelpepleier! LO er ikke bare industri og de harde tingene. LO er også tjenesteyting.

Tove Elise Frøland sitter rett foran meg og svarer direkte, kjapt og tydelig på spørsmålene. Hun er like direkte når hun får spørsmål hun ikke har oversikt over: -Det vet jeg ikke nok om. Derfor inviterer hun til bredt samarbeid for å finne de gode løsningene og sier det ikke blir noe ”one-man-show” fra hennes side. Dialekten hennes, med bløte konsonanter og tonefallet, av-

slører at hun ikke kommer fra Vindafjord, men fra den sørlige siden av Boknafjorden:

-Jeg kommer fra Randaberg og er vokst opp i en familie hvor det å engasjere seg og det å være politisk aktiv og det å være med i fagbevegelsen har vært noe som jeg har fått inn med morsmelka. For oss var 1. mai helligdagen over alle ting, og hvis ikke jeg kom til Stavanger med nye klær og gikk i tog med min mormor, så var det nærmest eksklusjonsgrunn i familien. Så gifta jeg meg til et småbruk i Vindafjord, og det medførte en del

Tove Elise Olsen Frøland

kulturkollisjoner. Det ble vanligere å sette poteter 1. mai enn å dra til Haugesund og gå i tog.

-Det er altså annerledes å være fagforeningsmenneske på landet enn i byen?

-Ja, det er en forskjell; om det ikke blir oppfatta som nerdete, så i hvert fall som noe spesielt og uvanlig. Jeg har vært leder i Fagforbundet i Vindafjord i åtte år, den største fagforeningen i kommunen, og målsettingen min var å bli synlig og vise at de rettighetene som min bestemor gikk i spissen for, også gjelder nå.

Ledelserfaringen som hun har, skal hun bygge videre på i LO i

LO i Nord-Rogaland inngår samarbeidsavtale med alle arbeiderpartilagene i regionen. 1. rekke fra venstre: Allan G. Thompson - Sauda, Heidi Nymann - Karmøy, Geir Allan Stava - LO, Ragnhild Bjerkvik - Haugesund og Henrik Halsne - Suldal. 2. rekke fra venstre: Reidar Håvås - Vindafjord, Kari Christensen - Bokn, Anita Halsnes - Tysvær og Marte Eide Klovning - Utsira. Foto: Borgny Hauge Skogen

Nord-Rogaland.

-Jeg tror jeg har evne til å lede og til å engasjere et kollegium, og jeg mener at jeg er en inkluderende person.

-Har du en liten tiltredelsestale?

-LO skal være førstevalget for de som fagorganiserer seg. Nedgangen i organisasjonsgraden må stanses og i stedet økes. Jeg brenner for det faglige og politiske samarbeidet og er stolt av avtalen som LO i Nord-Rogaland har med Arbeiderpartiet i kommunene våre om faglig-politisk samarbeid. Vi er avhengige av å samarbeide med partier som kan være med på å utvikle samfunnet i den retningen vi ønsker. Jeg vil bygge gode relasjoner både innad i styret og utad, og så ønsker jeg at LO skal

bli mer synlig lokalt.

-Er det en enkeltsak du vil sloss for?

-Jeg vil kjempe videre for retten til heltid; noe som LO alltid har hatt på agendaen, men jeg håper at jeg kan bidra til at det arbeidet blir enda sterkere vektlagt. Kvinnene er medskyldige i de mange deltidstillingene. Jeg blir kjempeskuffa når jeg møter medlemmer og kollegaer som lener seg på mennene sine som jobber i Nordsjøen, og som tjener godt. Hva om du blir skilt? Vi kvinner må støtte hverandre og ikke lene oss på menn. Det har noe med kulturer å gjøre her hos oss. Skal vi være på banen, må mennene også få plass og rom hjemme. Det må vi øve oss på.

Styreseminar på Stord. F.v: Terje Lund, Signe Lise Askeland, Geir Allan Stava, Godfrey Thomas, Tove Elise Frøland, John Terje Nordskog, Karl Emil Selvåg, Borgny Hauge Skogen. Foto: Barbro Næør

I BEGYNNELSEN VAR DET DYRTID, MATMANGEL OG KLASSEKAMP

”Ingenting kommer av seg selv. Den internasjonale fagbevegelsen oppsto da grådige bedriftseiere drev de ansatte like hardt som de drev maskinene. Barn, kvinner og menn hadde en arbeidsdag som ofte kunne vare i atten timer. Den industrielle revolusjonen som har gitt oss den velstanden vi har i dag, hadde altså sine klare skyggesider.”

(Haugaland Faglige Samorganisasjon, jubileumsheftet 1993)

Den norske fagbevegelsen var godt etablert ved hundreårsskiftet 1900. Klubber, foreninger og forbund var etablert over hele landet, og kampen for de rettighetene som i dag oppleves som en selvfølge, var godt i gang. Vedtaket om å skape et ekstra forum, en samorganisasjon, der de ulike klubbene, foreningene og forbundene kunne komme sammen, var begrunnet i behovet for at fagbevegelsen med enda mer styrke kunne fremme rettferdige krav.

Inspirasjonen kom fra Martin Tranmæl. Det var han som stod bak den radikale og revolusjonære linja som ble vedtatt på LO-kongressen i 1911, og to år seinere kom vedtaket om å opprette samorganisasjoner.

I Haugesund kom vedtaket om å opprette en slik samorganisasjon den 3. juni 1918. På dette tidspunktet var Europa ikke bare preget av at 1. verdenskrig gikk mot slutten, men også av den russiske revolusjonen fra året før. Den tente nok et håp i arbeiderklassen som ble ytterligere radikaliseret, mens bedriftseierne og den herskende klassen på sin side nok reagerte med uro og sjokk.

KAMPEN HARDNER TIL

Det viser den lokale feiringen av 1. mai dette året. I Kopervik var marsjordren fra fagbevegelsen klokkeklar: ”Arbeidere i Kopervik. Frem i morgen – 1ste mai – for antimilitarisme, 8 timersdagen, socialismen!»

Kopervik arbeiderparti henstilte til alle forretningsdrivende om "at lukke sine butikker og fabrikker i morgen enten hele dagen eller i alfald fra kl. 12 middag av hensyn til at enhver arbeider kan faa delta i det store demonstrasjonstog."

Oppropet fra 1. maikomiteen stod i Kopervik Tidende:

"Arbeidere i Kopervik! I morgen paa arbeidernes internasjonale festdag demonstrerer vi for alle betydningsfulde folkekrav, som arbeiderne landet og verden over har reist og kjemper for hver paa sin plads, og vor bys og omegns arbeidende kvinner og mænd maa være med i denne vældige frihetshærs fremmarsj. I

Denne iddissen fra Kopervik er tegnet av karmøykunstneren Magnus Gjertsen da han var en unggutt. Han fikk noen få kroner for jobben

morgen, 1ste mai 1918, maa også arbeidere i Kopervik samle sig omkring faner og under det røde banner og kræve hel frihet – økonomisk og politisk! Ingen har ret at svingte. Ingen kan forsvare i denne forfærdelige tid at staa likegyldig paa gatehjørnene naar det alvorlige tog drar forbi krævende retfærdige, menneskeverdige livsforhold for alle."

Hovedargumentasjonen i oppropet er at det er dyrtid og nød i arbeiderhjemmene, mens det er overflod hos dem som "ved spekulasjonsfortjeneste for en stor del har fremkaldt dyrtiden." Det er åpenbart at det i mange arbeiderhjem er mangel på mat, og at en svært lang, slitsom og utarmende arbeidsdag ikke gir nok krefter og tid til å jakte på mat som kan mette familien. Dette utløste to krav som det ble demonstrert for 1. mai 1918:

"Skal den arbeidende befolkning reddes fra den rene nødstand maa der straks indføres hel rationering samt 8 timers arbeidsdag. De knappe rationer gjør nemlig 8- timerskravet til en bydende nødvendighet hvis ikke arbeidernes sundhet skal bli svekket. Kamerater, la os mandjevnt kræve dette og ved vor

Faksimile fra Kopervik Tidende

almindelige tilslutning til toget i morgen vise kravenes styrke og berettigelse."

At dyrtiden i 1918 førte til kamp om maten, kommer også fram i et leserinnlegg i Kopervik Tidende skrevet av Kopervik arbeiderforening. Etter først å ha slått fast at foreningen ble stiftet med formål å forbedre arbeidernes levekår i Kopervik, peker foreningen på en ubalanse mellom fastboende arbeidstakere og flere typer fremmedarbeidere:

"Arbeidsgiverne snakker om alle utlændinger, som er kommet her og spiser opp maten for befolkningen her. Men det snakkes ikke om alle de utenbys arbeidere, som arbeidsgivere har rekvirert hit. Kanskje disse har mat med seg og kan av den grund arbeide billigere end vi, som er bosat paa stedet. Jeg vet at flere fastboende folk her, som har faat "sparken" fra sine respektive arbeidssteder, fordi de staar i foreningen og kjemper for at faa lønnen forhøiet i forhold til dyrtiden her."

Forsvarsminister Theodor Holtfodt, V (1914-1919). Foto: Wikipedia

En annen parole i 1. maitoget i Kopervik i 1918 tok opp kampen mot militarismen, mot våpenøvelser og det å bruke penger på militærtvang, kuler og krutt i stedet for mat til arbeiderne. I 1. maiopporet Kopervik Tidende trykket, blir Theodor Holtfodt, som var forsvarsminister i Gunnar Knudsen sin regjering, kalt en "unorsk prøiser" fordi han avskydde alt som hadde med fagforeningsvesenet å gjøre, sendte soldater til Svalbard i 1917 for å stanse en streik og til Sulitjelma og Kirkenes i 1918 for å gripe inn i konflikter. Holtfodt var like forhatt i arbeiderbevegelsen som han selv avskydde arbeiderbevegelsen. Forsvarsminister Holtfodt blir viet stor oppmerksomhet i 1. mai-opporet:

"Tænk blot paa hvordan vort lands mindretalsdiktator ved sin utfordrende optræden under Sulitjelmaaffæren har vist arbeiderne hvad han og regjeringen agter at bruke militærvesenet til. Og dette uvæsen tvinges arbeiderne at skatte til ved hvert pund sukker du kjøper og dessuten vil de ta fra dig dit arbeide i denne dyrtid og tvinge dig i militærtrøien iaar også."

Det var altså både lokale, nasjonale og internasjonale årsaker til å gå i 1. maitog i Kopervik i 1918. Og de som deltok i feiringen, ble belønnet med strålende solskinn på det som var den første varme vårdagen. 400 voksne pluss et par hundre barn, som "ubekymrede og glade svinget sine smaafflag i solen," deltok i demonstrasjonstog, som var større og vakrere enn noe tog tidligere år, ifølge referatet i Kopervik Tidende.

Avisa vurderte også 1. maitalen til hr. Langholm, som ble holdt i Folkets hus, som en "statistikspækket tale i et langtækkelig opplæsende tempo som øiensynlig forekom forsamlingen trøttende hvorfor mange gik før det tørre, lite agitatoriske foredrag var til ende."

Men 1. maikomiteen kommer med interessante opplysninger i Kopervik Tidende om holdningen bedriftseierne i Kopervik hadde til feiringen av den internasjonale arbeiderdagen i 1918: "Det meddeles os av 1ste maikomiteen nogle eksempler som bevis på arbeidsgiveres forskjelligartede optræden. Den ene – det gjælder tre av vor bys største arbeidsgivere – gav hel fridag for samtlige sine arbeidere ved sine fabrikker samtidig som han hædret dagen ved flagning – den anden arbeidsgiver skal ha git sine arbeidere varsel dagen forut, at de vilde bli avskediget. Man vil steile overfor et slikt trangsyn i vore dage og den førstnevnte arbeidsgivers forstaaelsesfulde optræden gjør det enda mer avstikkende. Den slags krasheter gir kun ondt blod til begge sider. Om en tredje arbeidsgiver fortælles at da denne humant tilbød sine arbeidere fri 1ste mai, erklærte en stor del av dem at de heller ville arbeide."

Den storslåtte og solfylte feiringen i Kopervik må ha stått i sterk

kontrast til feiringen i Kristiania (Oslo). I en notis i Haugesunds Avis 2. mai kan det leses at det var en nervøs stemning i hovedstaden i forkant av 1. mai:

”Arbeidernes demonstrasjonsdag i gaar var imøtesett med en voldsom spenning og nervøsitet her i byen. Man kunde jo ikke vite hvad de radikale arbeiderlederne som ser sitt store forbilde i den russiske revolusjonen, vilde benytte masserne til. De fleste sentrumsbutikker hadde dekket sine vinduer med store trelemmer eller jernrister. Ængstelsen viste seg heldigvis at være ugrundet.”

” Er ikke 8-timersdagen innført innen 1. mai, innfører vi den selv.”

Haugesunds Avis hadde nesten ikke noe stoff om 1. mai 1918, verken i forkant eller etter feiringen. Men avisen trykket programmet for dagen, som startet med musikk i gatene klokka 7 om morgenen, bekransning av Bernhard Hansens grav og kl. 10 barnetog fra Breidablikk skole som sluttet i mid-delskolegården. Der var det tale ved lærer Olav Sætre. Demonstrasjonstoget gikk på ettermiddagen med avslutning der det var tale ved stortingsrepresentant Bergersen. Om kvelden var det stor fest med dans i Haraldsvang, familiefest i Total-lokalet og kl. 22 dansemoro i Håndverkeren.

Men hovedparolen fremst i 1. maitoget i Haugesund var klar og tydelig: Det var 8-timersdagen! Helt siden den internasjonale faglige konferansen i Paris i 1899 der delegater fra 21 land vedtok kravet om åtte timers normalarbeidsdag, hadde folk gått i 1. maitog med paroler om åtte timers arbeidsdag. Kravet var med andre ord overmodent og kanskje hovedgrunnen til at 1. maitogene dette året, slik som i Kopervik, var rekordstore.

Mange steder var det vinteren 1918 dannet arbeiderråd, og i mars gjorde landssammenslutningen av disse arbeiderråda følgende vedtak: ” Er ikke 8-timersdagen innført innen 1. mai, innfører vi den selv.”

Det førte til at ved mange bedrifter landet rundt forlot arbeiderne arbeidsplassen sin 2. mai akkurat da åtte timer var unnagjort. På Thune mekaniske verksted i Kristiania slo en arbeider med en hammer på et sagblad. Det var signalet. Da var den første 8-timers arbeidsdagen ferdig, og 500 arbeidere marsjerte ut i samla tropp.

Haugesunds Avis skriver dette fra Etne der det samme skjedde: ”Vi hadde i morges en kort telefonsamtale med ingeniør Greve ved Etneanlegget. Ingeniøren bekreftet yderligere at Etne-arbeiderne hadde tatt 8-timersdagen fra i gaar. Byggekomiteen er kommet ind og skal ha møte med det første, men ingeniøren visste ikke hvad der vilde bli foretat fra komiteens side. Alt er stilt og rolig. Også 1ste maidemonstrasjonen forløp ganske pyntelig.

Det er de tilreisende arbeiderne som er de ledende i aksjonen. De fleste bygdefolk som arbeider ved anlegget, har for tiden ferie for å delta i vaaronsarbeidet. Anleggets avtale med arbeiderne utløper 1. juni i aar. Den er altså brutt fra arbeidernes side. Om der vilde bli optat nye forhandlinger kunde ikke ingeniøren uttale seg om. Det vil rimeligvis bli drøftet under komiteens samvær i Etne.”

I Odda ble 8-timersdagen innført ved direkte aksjon. Alle dag-arbeiderne ved cyanid- og karbidfabrikkene, ca. 600 mann, gikk fra jobben da åtte timer var gått.

I Tyssedal og Skjeggedal krevde arbeiderne 8-timersdag og valgte en komite som skulle forhandle med ledelsen. Men komiteen fikk umiddelbart sparken. Arbeiderne gikk direkte til streik med krav om at de sparka måtte bli tatt inn i arbeid igjen, men fikk blankt avslag. Det førte til et masse møte som bestemte at 8-timersdagen skulle innføres 2. mai. Dette sendte de melding om til fabrikkkontoret, men da de kom på jobb til den nye tiden som var bestemt, slo ledelsen strømmen av og arbeiderne måtte gå hjem. (Magnhild Folkvord, Klassekampen 30. april 2018)

Det var ikke alle som fikk gjennomslag for kravet umiddelbart.

I august 1918 kom det en foreløpig lov om åttetimersdagen, men nyordningen ble gjort permanent året etter. Det er ingen tvil om at dette var en stor seier, som står seg uansett hva en måtte finne på å sammenligne den med i norsk arbeiderbevegelse sin historie. Det er heller ingen tvil om at det var radikale krefter som var drivkraften bak. I arbeiderrådene var det større tro på å innføre åttetimersdagen selv enn å håpe på gjennomslag i parlamentariske forhandlinger. Budskapet som gikk ut fra leder Sigurd Simensen i arbeiderrådene, var dette: ”Lat den 2. mai vise os en arbeiderklasse der står samlet som en mand. En klasse, som kjenner solidaritetens bud og følger budet naar pligten kaller.”

Og hva kunne innføringen av 8-timersdagen gi den enkelte arbeider? Arbeiderpartiavisa Folkets Frihet i Kirkenes skrev dette 30. april 1918: ”Kravet om 8-timersdagen er det mest socialistiske reformkrav som er reist av arbeiderbevegelsen. Kravets gjennomførelse betyr nemlig en virkelig effektiv indskrænkning av utbytningen samtidig som normalarbeidsdagen vil bidra mægtig til å for-skjønne arbeidernes tilværelse og høine klassens kulturelle nivå. Hvilket igjen betyr at trangen hos arbeiderne til fuld økonomisk frigjørelse blir styrket.”

SAMORG I HAUGESUND BLIR TIL

Bare en måned etter denne tsunamien av viktige fagforeningshendelser i Norge kommer fagforeningene i Haugesund sammen og danner Haugesund faglige samorganisasjon. Andre steder i landet der det var dannet samorganisasjoner, hadde disse spilt en viktig rolle i kampen for åttetimersdagen. Notodden og Rjukan er gode eksempel, der Notodden faglige samorganisasjon alt i januar 1918 vedtok å sende krav til bedriftene om å innføre åttetimersdagen.

I Haugesund er datoen som nevnt 3. juni 1918. I de første protokollene står det ofte å lese at ”innlegget førte til en svært

livlig debatt”. Det vitner om stort engasjement og sterke meninger, og sakene og vedtakene som finnes i protokollene, viser også at Samorg i Haugesund nok var svært radikal sammenlignet med andre samorger.

Ser vi på den første samorgprotokollen, som handler om de første par årene, er det tydelig at styret var aktivt og støttet medlemmer i mange konflikter og blokader. På denne bakgrunnen virker det som om de harde ordene som ble brukt i debatter og diskusjoner, ikke bare var retorikk, men reell politikk. Styret ønsket f. eks ikke at fagbevegelsen skulle ta del i politisk arbeid på Stortinget. Det man heller skulle arbeide for, var en revolusjon på linje med den i Russland. Alt annet ble sett på som bortkastet energi. I dag kan dette synet virke både snevert og isolert, men ser vi på datidens arbeidsvilkår og internasjonale strømninger, er det lettere å forstå de harde ordene som ofte falt om arbeidsgiverne.

Hvorfor nettopp haugesundsforeningene var så radikale, kan synes vanskelig å forstå. Martin Tranmæl hadde i 1918 forlatt den harde og uforsonlige linja og blitt mer moderat. Dette kom blant annet fram på en distriktskonferanse som ble holdt i Kristiania i 1919 hvor han presenterte åtte strategiske punkter. Disse inneholdt en anbefaling om å delta i parlamentarisk arbeid, noe som altså ble forkastet av Haugesund Samorg.

I samorganisasjonens første beretning, som ble lagt fram for den konstituerende generalforsamlingen i Haugesund Samorg 18. april 1919, får vi innblikk i sakene som den nye organisasjonen arbeidet med. Ett krav var at bedriftene i Haugesund kun skulle bruke organiserte arbeidere. Det var en svært sentral sak. Denne saken, kombinert med ønsket om å ordne opp i svært ulike og svært dårlige lønns- og arbeidsvilkår i mange bedrifter, var nok medvirkende til ønsket om en sterkere sammenslutning som samorganiserte de forskjellige yrkesprofesjonene.

Lenge før Samorganisasjonen ble et faktum i 1918, hadde

spesielt bygningsarbeiderne vært opptatt av dette. Derfor stod spørsmålet om en sammenslutning av de forskjellige fagforeningene innenfor bygningsfagene sentralt det første året. I den første beretningen ble dette ønsket formulert slik: ”Kampen mot arbeidskjøperne utad og det voksende krav blant arbeiderne etter mer å kunde gjøre seg gjeldende i bedriftslivet, medfører at trangen til lokale sammenslutninger er blitt mer og mer følelig.” Samorganisasjonen mente også at fagavdelinger og fagforbund burde omorganiseres til å bli industriforbund. Dette betydde at de forskjellige yrkesprofesjonene på en og samme arbeidsplass måtte være i en organisasjon. Hovedmålsettingen var å få bort sprik mellom organisasjonene og få til en enhetlig opptreden når de skulle møte arbeidsgiverne i samtaler og forhandlinger om lønns- og arbeidsforhold. Denne måten å organisere det faglige arbeidet på ble kalt storforbundsformen og ble vedtatt på Landsorganisasjonens kongress i 1923.

Men Samorganisasjonen i Haugesund holdt den sosialistiske fanen høyt. Det ble i 1919 slått fast at den overordna målsettingen var ”den revolusjonære socialismens gjennomførelse” og at sentralorganisasjonen burde slutte seg til den 3dje internasjonale i Moskva. Påvirkningen fra 1917-revolusjonen er lett å se i fagbevegelsen på Haugalandet, selv om det må antas at den norske varianten av den ønska revolusjonære socialismen ikke skulle være voldelig. Men vedtaket var ikke enstemmig. Åtte representanter på samorgmøtet stemte mot. Haugesund postbudforening var mot tilknytningen til internasjonale, og foreningen meldte seg ut av Postbudenes landsforening, og dermed også ut av LO. Det var i 1920, og de ble værende utenfor i åtte år. De fant da ut at de hadde tapt så mye at de valgte på nytt å organisere seg og slutte seg til forbundet sitt.

Samorg i Haugesund ville også at LO og Arbeiderpartiet skulle sammenslutes til en sentralorganisasjon med to ulike administrasjonsstyrer; et for den faglige og et for den politiske/parlamentariske delen. Det var sterk debatt internt i arbeiderbevegelsen om hvordan arbeidernes interesser kunne ivaretas i det parlamentariske systemet, som ble sett på som et borgerlig system. Og det var intern strid om det var den faglige eller den politiske siden som skulle være toneangivende. Debatten i Arbeiderpartiet var hard om saker som hvilken strategi en skulle velge i forhold til Moskva, til den 2. Internasjonale, til

Sildekvinnene i Haugesund fikk tilbud om å koke kaffe på fagforeningsmøtene, men ikke tilbud om medlemskap. Foto: Karmund folkemuseums fotosamling

den nye internasjonale Komintern, om partiet skulle programfeste rådsrepublikken etter mønster fra sovjetene, innføre klasseskildring og bryte med parlamentarismen som ble sett på som en borgerlig organisering av samfunnet.

I Haugesund satt det lokale samorgstyret og fulgte med og hadde altså et radikalt håp om ”gjennomførelse av den sosialistiske revolusjon” i Norge.

TAPRE HAUGESUND-KVINNER

Den gamle SF-kjempen Finn Gustavsen bruker i sin bok om Norsk Transportarbeiderforbund 1896-1996 med tittel ”Transporten i hundre” begrepet tapre haugesundkvinner. Bakgrunnen er en streik som sildearbeiderne i Haugesund gjennomførte fra 19. mai 1920, som varte i fem og ei halv uke og som omfattet 300 kvinnelige og mannlige arbeidere, pluss at mange uorganiserte deltok med økonomisk støtte fra fagbevegelsen. Årsaken til streiken var krav om høyere lønn. Like før streiken brøt ut, ble det dannet en egen ”kvindelig sildearbeidergruppe”. Selv om de fleste av kvinnene var uskolerte i fagforeningsarbeid, medvirket de sterkt til at de streikende vant fram med sine krav: Mannfolka fikk økt daglønna fra 12 til 14 kroner og kvinnfolka fra 8 til 9 kroner.

Etter streiken fikk kvinnene uforbeholdent skryt: ”I betraktning av at mange av disse streikende var uorganiserte, i særdeleshet for kvindernes vedkommende, viste det seg at der var en ihærdig energi for at føre kampen frem, en kamplyst som de nye medlemmene (kvinnene) gjorde mange eldre organiserte til skamme.”

Finn Gustavsen skriver videre: ”Antakelig var enkelte transportkvinner med i streik i Kristiansand før dette, selv om det ikke fremgår av historien. Kvinnene som streiket i Haugesund, var de første som ble lagt merke til – og verdsatt.”

Mer hyllest skulle det bli til en fiskeriarbeiderkvinne fra Haugesund noen år seinere. Det skjedde på forbundets landsmøte i 1935 da Thora Hansen fra Haugesund ble den første kvinnelige landsmøtorepresentant. Hun tok like godt ordet og

ba forbundet være oppmerksom på de usunne forholdene i fiskeridistriktene: ”Vi i byene kan ikke få ordentlig betalt fordi de i landdistriktene benytter hele sin husstand til å arbeide billigere.” Hun foreslo at forbundsstyret skulle følge med i utviklingen av de ulike konkurranseforholdene det var mellom by- og landdistriktene og gjøre det som var mulig for å rette opp ulikhetene.

Og for å følge opp tradisjonen fra de tapre haugesundkvinnene fikk foreningen forbundets første kvinnelige medlem i landsstyret 50 år seinere med opprykk til forbundsstyret noen år seinere.

STREIKEBRYTERI

Fiskeriarbeiderkvinnene i Haugesund gikk i en god skole. Lederen av foreningen var Edvard Jensen, som hørte til langt ute på venstresiden. Der plasserte han også foreningen sin og ønsket at hele forbundet skulle gå inn i den kommunistiske internasjonale. Han mente at fagforeningen skulle være en rein kamporganisasjon og ikke en «forsikringsanstalt», og var derfor mot både arbeidsløshetskasse og forsikringsordninger. Samfunnet skulle ta seg av de svakeste, mente han og tok opp kampen mot utstrakt bruk av streikebrytere i sitt distrikt. Han allierte seg med Anton Sunde i Kopervik der det hadde vært en konflikt med streikebryteri. Sunde mente forbundsstyret gjorde alt for lite for å motarbeide uvesenet: ”I Haugesund og Kopervik har vi tatt streikebryterne i nakken og vi har sittet i hullet for det,” sa han i 1922. Han mente den kampen de førte mot ”arbeidsgiverne og deres haandlangere er en heltedåd i stor skala”.

Anton Sunde var en rødglødende radikaler som kom fra Trøndelag til Kopervik for finne levebrød for seg og sin familie. -Kopervik hadde mange arbeidsplasser i hermetikkindustrien på denne tiden, men var et klassesdelt industri- og kystsamfunn der det var tøft å tilhøre arbeiderklassen, skriver Asbjørn Skjeseth i sin bok om storsabotøren Asbjørn Sunde, som var sønn av Anton Sunde. Det var Asbjørn, som hadde en fattig oppvekst i

Kopervik, som ledet den kjente Osvaldgruppa under 2. verdenskrig. For få år siden ble det avduket et minnesmerke over Asbjørn Sunde i Kopervik.

Det var også stridigheter mellom foreningsledelsen og medlemmene samt internt mellom medlemmene. Det ble delt ut mulktter på 10 eller 20 kroner til de som snakket nedsettende om foreningen på "gatehjørner", og enkelte medlemmer ble beskyldt for å monopolisere laste- og lossearbeid for slekt og venner slik at et stort antall medlemmer ble uten arbeid og led nød.

De mange konfliktene mellom arbeidsgiverne og fagforeningene møtte styret i Samorg med vedtak om blokade av firmaene. De fagorganiserte skulle boikotte arbeidsgivere som ikke ville gi sine ansatte lønn til å leve av. Men det var ikke alltid de fagorganiserte fulgte lojalt opp vedtaket om blokade. Et godt, men kanskje litt kuriøst eksempel på det, er Barbersvennernes forening, som var i streik i 1920. I denne forbindelsen ble det i et samorgmøte rettet skarp kritikk mot flere medlemmer som ikke hadde støttet barbersvennene sin kamp for bedre lønns- og arbeidsvilkår slik de burde. Det ble hevdet på møtet at en stor del fagorganiserte i stedet hadde støttet barbermestrene ved å besøke deres salonger og derved "støttet udsugerne i deres kamp for at udsulte svendene."

Møtet vurderte dette som så alvorlig at det ble enstemmig vedtatt å offentliggjøre navnene på de LO-medlemmene som besøkte barbermestrene, og at de skulle sees på som blokadebrytere.

STRIDEN OM RUSSER-SILDA

Foreningen til sildearbeiderne hadde sterk sympati for Sovjetunionen. Et tegn på det var en bevilgning på 100 kr til sultende i Russland. Men denne sympatien førte også til at både den lokale foreningen og Transportarbeiderforbundet fikk problemer. "Russersilda" ble et pinlig begrep som stadig ble drøftet på avdelingsmøtene, skriver Finn Gustavsen i boka "Transport i hundre":

"Ekspeditøren Sundfør brukte nemlig streikebrytere til å laste silda til Sovjet-Russland gjennom det meste av 1920-åra; forhandlinger førte ikke fram for han var "aldeles umulig." Medlemmer som arbeidet for Sundfør, ble å betrakte som streikebrytere og skulle ekskluderes fra avdelingen. Senere ble det vedtatt at de kunne få bli i avdelingen hvis de sluttet å ta streikebryterarbeid. Forbundssekretær Fladeby og formann Oscar Olsen var flere ganger på medlemsmøter i Haugesund og redegjorde for sine forhandlinger med LO og med den russiske handelsdelegasjonen."

Men Sundfør brøt stadig avtalene, og forbundet trådte støttende til i forhandlinger som ikke førte fram. Det endte med en blokade av Sundfør/Bergenske som Riksmeklingsmannen forbød i 1929, men godtok i 1930.

Russersilda ble drøftet på Transportarbeiderforbundets landsmøter i 1922, 1926 og 1929. Under landsmøtet i 1922 (..) interpellerte Anton Sunde fra Kopervik om hva forbundsstyret hadde foretatt seg mot det "overhaandtagende streikebryteri i transportfaget i Haugesund. Forbundsstyret er holdt a jour med at til lastingen av den russiske sild derfra, er benyttet streikebrytere, provokatører og kjeltringer."

Edvard Jensen foreslo en henvendelse til den russiske legasjonen,

Gjennom hele 1920-tallet kjempet de fagorganiserte mot streikebryteri i sildeindustrien. Foto: Karmsund folkemuseums fotosamling

som ble vedtatt mot en stemme. Der uttalte landsmøtet ”sin misbilligelse av og harme over den slaphet hvormed legasjonen har optraadt overfor de borgerliges trakassering av organiserte transportarbeidere ved skibningen av sovjetsilda fra Haugesund”. Sunde sa at det dreide seg om et angrep på organisasjonen i Haugesund (når store firmaer brukte uorganiserte til å laste sovjetsilda). ”Det er vår forenings optræden under krigsaarene arbeidsgiverne nu har sat seg som en livsopgave at hævne. Spørsmålet gjælder om transportarbeiderforeningen i Haugesund skal ofres eller om organisasjonen skal søke at knække Sundfør.”

Problemerne med Sundfør og streikebryteri fortsatte imidlertid som nevnt gjennom hele 20-tallet. På landsmøtet i 1929 ble det vedtatt ”å blokkere Bergenske sitt skip Severoles og ekspeditør Sundfør” slik at russerne fra da av visste at de hadde å gjøre med en blokkert ekspeditør.

Finn Gustavsen kommenterer, etter kapitlet om russersilda, at de mange debattene klart viser en underliggende, men likevel helt klar sympati for Sovjetunionen. Ikke bare talene til Edvard Jensen og Anton Sunde, men også alle andre talere som hadde ordet i saken, var forsiktige i ordvalget sitt for ikke å skade Sovjetunionen. Flere fant unnskyldninger for Sovjet-diplomatene som ikke grep inn mot streikebryteriet, og LO-formann Ole O. Lian advarte mot forslag som kunne tolkes som angrep på Sovjet-legasjonen. Saken måtte ikke komme i de borgerlige avisene og bli utnyttet mot Sovjetunionen. Derfor ble heller ikke Edvard Jensen sitt vedtatte forslag, med kritikk mot den russiske legasjonen, offentliggjort. Ordlyden ”Landsmøtets misbilligelse av og harme over den slaphet hvormed legasjonen har optraadt overfor de borgerliges trakassering av organiserte arbeidere ved skipningen av sovjetsilda fra Haugesund” var såpass krass at den kunne skade Sovjetunionen om den ble kjent i det offentlige rom.

Sovjetunionen og ideologien Sovjetunionen var bygd omkring, representerte verdier som også Den faglige samorganisasjonen i Haugesund kunne identifisere seg med.

I TOG TIL RÅDHUSET

30-tallet var prega av uro, konflikter og konfrontasjoner. I tillegg til å ta tak i lokale saker, fulgte samorgstyret også godt med på hvordan den politiske situasjonen utviklet seg på kontinentet. De fagorganiserte var under press i mange land, og da spesielt i Tyskland.

1932: Samorganisasjonen i demonstrasjonstog på veg til rådhuset for å protestere mot reduksjon av sosialstøtten.
Foto: Ukjent

I oktober 1932 kalte Samorganisasjonen sammen til masse møte i Haugesund. Forsorgsvesenet hadde denne høsten satt ned normalsatsene for sosialstøtten, som etter de fagorganiserte sitt syn var lave nok fra før.

”Møtet vil på det skarpeste protestere mot at de kommunale myndigheter nå foran vinteren gjør fratræk i ytelse, som heller ikke tidligere kan sies å ha vært store nok, og man vil indtrengende henstille til formannskapet at det anmoder forsorgsstyret om igjen å forhøye satsene. Man finner det uriktig at fattigvesenets utgifter skal reduseres slik at det skjer en forverrelse av den nødtilstand hvorunder de trengende for tiden lever. Og man mener at det må være en oppgave for de kommunale myndigheter nu i nødstiden å igangsette arbeider, som kan bevirke reduksjon av forsorgsbudsjettet.”

Det ble samtidig på massemøtet vedtatt å gå i demonstrasjonstog til rådhuset for å overlevere resolusjonen og forlange å få møte ”de høye herrer.” Demonstrasjonstøget ble gjennomført tirsdag 2. desember i et heller ufyselig vær. Likevel var oppslutningen svært god, og med guttemusikken og røde flagg i front marsjerte de mot rådhuset. Her var planen at samorgformannen skulle holde tale, men været var så dårlig at det i stedet ble holdt en kort appell fra trappen inne i vestibylene i rådhuset, som var fylt av demonstranter og interesserte tilskuere.

Politikerne gikk ikke med på å møte demonstrantene for å ta imot resolusjonen fra massemøtet. Under bystyrebehandlingen seinere satte Arbeiderpartiet fram et forslag om å øke satsene for sosialstøtte, men fikk ikke flertall for forslaget. I Samorgs protokoll kan vi lese følgende konklusjon etter toget til rådhuset:

”Den reiste protestbevegelse har således ikke brakt noget resultat. Men vi får håpe forsorgstyret etter dette behandler de forsorgsunderstøttede på en mer human måte.”

PROTEST-TELEGRAM TIL HITLER

I Tyskland hadde Adolf Hitler i 1933 overtatt all makt og festet grepet som diktator ved hjelp av omfattende arrestasjoner og likvidasjoner. Ernst Thälmann var en glødende leder for det kommunistiske partiet i Tyskland gjennom 20-tallet, stilte opp som motkandidat til den sittende presidenten Paul von Hindenburg i valget i 1932 og fikk rundt 17% av stemmene. Da Hitler hadde overtatt makten, ble kommunistpartiet forbudt, og Thälmann og flere av hans medarbeidere ble arrestert.

Ernst Thälmann.
Foto: Wikipedia

Adolf Hitler.
Foto: Wikipedia

Det var dette Haugesund samorganisasjon reagerte på med en skarp resolusjon som ble sendt til Den tyske legasjonen i Oslo: ”Møtet i Haugesunds Faglige Samorganisasjon den 4. juni 1934, i et antall av 3000, vil overfor den tyske regjering, nedlegge sin skarpeste protest mot fengslingen av tyske klassefeller, med kamerat Thälmann i spissen. Vi krever at Thälmann og andre antifascister straks frigis, og at all forfølgelse mot den tyske arbeiderklasse opphører. Vi lover våre tyske klassefeller at vi vil reise en storm av protester mot yderligere forfølgelse, og at vi i fellesskap med dem vil reise en verdensbevegelse mot fascismen, for sosialismen.”

Thälmann var ikke bare en kompromissløs motstander av fascismen; han var også en av de bitreste motstandere av det tyske sosialdemokratiet og gjennomførte en indre stalinisering og ensretting av kommunistpartiet han ledet. Resolusjonen som styret i samorganisasjonen i Haugesund sendte, viser fremdeles sterk tilhørighet til den radikale venstresiden. Resolusjonen viser selvsagt også hvor tett de fagorganiserte fulgte utviklingen i internasjonal politikk.

Et knapt år seinere, vinteren 1935, ble skytset rettet direkte mot Adolf Hitler: ”Haugesund Samorganisasjon protesterer mot terroren og mis-handling av politiske fanger i Tyskland. Vi krever Konsentrasjonsleirene ophevet og de politiske fanger løslatt.”

Denne resolusjonen var ikke Samorganisasjonen i Haugesund alene om. Det var LO i Norge som hadde oppfordret foreningene landet rundt til protesten, og med de internasjonale kontaktene LO hadde, er det grunn til å anta at Haugesund i denne sammenhengen var del av en større protestbølge mot nasjonal-sosialismen i Tyskland. Selvfølgelig hjalp ikke protest-telegrammene. Ernst Thälmann kom aldri ut fra konsentrasjonsleiren. Han ble skutt i Buchenwald i august 1944.

SAMORGANISASJONEN I HAUGESUND OG DISTRIKTET RUNDT

Vi har tidligere hørt om 1. mai-feiringen i Kopervik, hvor ifølge Kopervik Tidende 400 mennesker gikk i demonstrasjonstoget. Kopervik hadde en omfattende hermetikkindustri på denne tiden med 800 ansatte. Mer enn 100 iddisser hørte hjemme i Kopervik. I tillegg gav fiskeri og sjøfart arbeid til mange. Mange leserbrev i den lokale avisa viser også at det var motsetninger, diskusjoner med harde ord og konfrontasjoner mellom arbeidsgivere og arbeidere.

I 1925 besluttet Haugesund Faglige Samorganisasjon å sette i gang agitasjon og medlemsverving i Kopervik og på Visnes. Historien omkring driften i koppergruvene på Visnes er godt dokumentert i mange bøker og ikke minst i gruvemuseet på Visnes i dag. Men det var lite fagforeningsvirksomhet på Karmøy. Hovedårsaken var nok at de industrimiljøene som fantes, ikke bare var få, de var også små. Det var vanskelig å overbevise karmøybuen om at fagorganisering handlet om sikkerhet for egen inntekt og investering i egen arbeidsplass.

Det skulle i hvert fall vise seg seinere da Alnor ble etablert på slutten av 60-tallet, at det ble svært krevende å organisere alnorarbeiderne. De stolte mer på bedriftsledelsen enn på fagforeningen. Men i mange år etter 1925 arbeidet Samorg med å organisere og opprette fagforeninger i Karmøy.

Samorg i Haugesund gjorde også et framstøt mot indre strøk. Jubileumsheftet som kom ut i 1993, forteller i et kapittel som heter ”Ubuden gjest”: ”En lørdag kveld i januar 1935 ble det holdt et møte i Skjoldastrauen i et forsøk på å organisere en gruppe arbeidsløse i tilknytning til De arbeidsløses forening i Skjoldavik. Møtet ble holdt hjemme hos en kvinne ved navn Lise Berg. Det var møtt fram 12-13 personer og samorgformannen fra Haugesund G. Skei innledet på møtet hvor det ble opplyst at det var folk i området som var blitt tilbudt jobb for kr. 1,50 pr. dag, noe som selv på den tid var under grensen for sultelønn.

Fra møteprotokollen het det videre: ”Herredskassereren(Mehus), som hadde sneket seg inn på møtet, påstod at dette ikke var sant. Det utspant sig flere replikker mellom Smedsvik og Mehus om dette. (Det antas at Smedsvik var fra Skjoldastrauen). Det var tydelig at herredskassereren ikke var velkommen, og hans tilstedeværelse fikk da heller ingen betydning for utfallet på møtet. Det ble tegnet 12 medlemmer og valgt et styre bestående av Ragnvald Lindanger som formann, og med seg fikk han Johannes Rørvik og Johannes Lindanger.”

Året etter, i 1936, skjedde det en stor og omfattende organisasjonsendring. På et møte den 20. januar dette året opphørte Haugesund Faglige Samorganisasjon som egen forening, og formann G. Skei gikk av. Fra denne datoen ble foreningene i Haugesund og Stavanger slått sammen til en distriktsorganisasjon. Det som før hadde vært en selvstendig samorganisasjon i Haugesund, ble nå et faglig utvalg underlagt distriktsorganisasjonen i Stavanger. Det var nok delte meninger om omorganiseringen, for på møtet i januar ble det krevd å få en mann på fast gasje i Haugesund. Karmøy fikk også sitt Faglige utvalg.

Denne organisasjonsformen varte i nesten 20 år - til 1955 da de lokale, selvstendige samorganisasjonene ble gjenopprettet; Haugesund og Omland Faglige Samorganisasjon og Karmøy Faglige Samorganisasjon. Disse to bestemte seg for å dele fagforeningene /medlemmene i to geografiske områder med ei grense som gikk i Veldekrossen; Haugesund ”regjerte” i nord og Karmøy sør for denne grensa. Men det ble gjort unntak for Åkra og Skudeneshavn, som ble lagt under Haugesund fordi Haugesund i lang tid hadde hatt organisasjonsmessige oppgaver der. På dette tidspunktet var Sivert Hop leder i Karmøy Faglige Samorganisasjon. Han gav klart uttrykk for at Karmøy ikke hadde noe imot fordelingen.

SAMORGANISASJONEN I HVERDAGEN

”Årsmøtet i 1988 vedtok å opprette et LO-kontor i Nord-Rogaland. Det var et ønske som hadde stått høyt på ønskelista i mange år, og samorgleder Robert Nilsen hadde det som flaggsak i hele sin periode.”

(Fra jubileumsheftet 1993)

LO og fagbevegelsen forbindes ofte med faner og paroler og høylytt kamp for stadig høyere lønn og bedre arbeidsvilkår. Engasjementet er betydelig bredere og gjelder de fleste saker på de fleste samfunnsområder. Møteprotokoller og søk i mediearkiver viser at det er arbeidet med store og små saker som opptar det meste av hverdagen i LO-foreningene. Så også i LO i Nord-Rogaland.

Flyplass, ilandføring av olje og gass, Kårstø-etableringen, helikopterbase, Kopervik bro, bedriftshelsetjeneste og andre viktige saker innen næringsutvikling og samfunnsliv. Sakene var mange og viktige. Kanskje er byggingen av Haugesund Lufthavn Karmøy det hyggeligste minnet for fagbevegelsen og det beste eksempelet på hva det faglige og politiske samarbeidet kan føre til.

Jeg siterer fra en reportasje i Haugesunds Avis i forkant av åpningen av flyplassen 8. april 1975:

Kanskje er byggingen av Haugesund Lufthavn Karmøy det hyggeligste minnet for fagbevegelsen og det beste eksempelet på hva det faglige og politiske samarbeidet kan føre til

”Men når vi tenker oss litt om husker vi at det var samarbeidet mellom samorganisasjonene i Haugesund og på Karmøy samt en rekke klubbformenn på de største bedriftene som virkelig fikk snøballen til å rulle da distriktet vårt ikke lenger gadd å vente på statsbevilgningene til det lenge etterlengtede flyplassprosjektet. I slutten av 1971 begynte de første rastløse

røstene å heve seg, og en aksjon ble satt i gang. Den 22. mars reiste en delegasjon av klubbformenn fra hele distriktet samt samorgformennene til Oslo sammen med HVM-direktør Nik. Erlandsen, og la distriktets tilbud om en forskottering på 10 millioner fram for Samferdselsdepartementet. Og den som fremdeles har hukommelsen i orden, husker at det var Reiulf Steen som var samferdselsminister på dette tidspunktet.”

Og det er nettopp Reiulf Steen som er hovedpersonen i HA-artikkelen som har tittelen ”Han som hørte på distriktets krav.” Som samferdselsminister tok han distriktets krav på alvor og anbefalte Stortinget å godta forskutteringstilbudet. Stortinget gjorde det, og flyplassen kunne dermed bygges både raskere og ikke minst billigere. Da Reiulf Steen noen tid før åpningen av fly-

plassen skulle holde foredrag i Haugesund, kjørte Samorg ham ut på flyplassen slik at han kunne ”ta nærmere i øyensyn hva han hadde klart å få stelt i stand på Helganes,” slik Haugesunds Avis uttrykker det. Og avisa fortsetter:

”Joda, Reiulf Steen fikk til fulle høre hvor stor pris regionen vår satte og setter på hans avgjørelse den gang. Og sekretær Møksvold mente at en naturlig følge av dette må bli at herr Steen må stå øverst på lista over gjestene som kommer til Karmøy for å feire åpningen av Flyplassen.”

Reiulf Steen
Foto: Arbark

På dette tidspunktet var Steen gått av som samferdselsminister og hadde sikkert behov for en god grunn for å kunne bli invitert. Johan Møksvold var sekretær i Flyplasskomiteen. I tillegg til ham og Reiulf Steen poserer også leder i Haugesund samorg Arne Salbo, klubbformann ved Haugesund

slipp Nils Simonsen, anleggsleder Torbjørn Pedersen, klubbformann ved HVM Gunnar Lothe, formann i Jern & Metall avd.57 Alfred Thorbjørnsen og klubbformann ved Brødrene Lothe Harry Foss på bildet fra anleggsområdet på Helganes. Artikkelen i Haugesunds Avis hadde en type politisk journalistikk der Samorg og fagbevegelsen virkelig fikk full uttelling.

Full uttelling fikk også kravet om å etablere en helikopterbase på flyplassen. Bakgrunn for kravet var at det på Haugalandet bodde et stort antall offshore-ansatte, og at den nye flyplassen var sentral i forhold til trafikken ut til olje- og gassfeltene i Nordsjøen. A/S Helidrift var pekt ut til å drifte basen, men det positive vedtaket i Stortinget ble glemt og aldri effektivt.

Midt på 80-tallet ble det etablert en felles bedriftshelsetjeneste på Haugalandet. Samorgleder Jan H. B. Andersen ledet et interimis-

styre der også Haugaland AOF og Haugaland Industriforening var med. Nyskapningen fikk navnet Haugaland felles bedriftshelsetjeneste og fikk 26 medlemsbedrifter. Mot slutten av 80-tallet ble Arbeidssøkendes jobbsenter etablert. Også her involverte fagbevegelsen seg i samarbeid med AOF Haugaland. Jobbsenteret skulle supplere det arbeidet Arbeidsformidlingen utførte og gi ekstra bistand og vegledning i første rekke til arbeidssøkende ungdom. Tiltaket fikk økonomisk støtte fra LO og AOF sentralt.

Årsmøtet i 1988 vedtok å opprette et LO-kontor i Nord-Rogaland. Dette var et ønske som hadde stått høyt på ønskelista i mange år, og samorgleder Robert Nilsen hadde det som flaggsak i hele sin periode. Økonomien til Samorg var svak, og det var snakk om at det måtte lånes penger for å dekke økonomiske forpliktelser. Likevel ble vedtaket om et bemanna kontor gjort, og Einar Nymann ble tilsatt som organisasjonssekretær. Det viste seg at kontoret tok bort noe av arbeidspresset de tillitsvalgte hadde, og medlemsforeningene, næringslivet og offentlige instanser fikk bedre kontakt med fagorganisasjonen.

Fram mot 1993 da 75-årsjubileet skulle markeres, ble en rekke kulturelle tiltak iverksatt. Arbeiderkoret Samklang med Einar Nymann som drivende kraft så dagens lys i 1989, det ble opprettet en avdeling av Arbeidernes historielag som ble sett på som nødvendig for å ta vare på arbeiderhistorien på Haugalandet, og samorganisasjonene kjøpte seg inn i selskapet A-Media A/S som drev nærradio med studio i Haugesund. Samorg skriver i jubileumsheftet:

” I Jubileumsåret 1993 er Samorganisasjonen mer enn noensinne involvert i næringsutviklingen på Haugalandet, og har i tillegg satt ned en rekke konkret arbeidende utvalg bl.a. på områder som bruk av naturgass, nærings- og arbeidsplassutvikling, utdanning- og kompetanseutvikling og lignende. Og det er knyttet samarbeidskontakter til gassespertise, næringslivsorganisasjoner og institusjoner for aktivt ikke bare å kunne delta i framtidsutviklingen men

også på grunn av et ønske om på en seriøs måte å kunne bidra til positive resultater.”

Året før, i 1992, ble de to samorganisasjonene i Haugesund og på Karmøy slått sammen. Det var Haugesund som tok initiativet til sammenslåingen, og etter en prosess på halvannet år ble det holdt konstituerende møte 27. april. Medlemstallet økte fra 5500 til 8000 og ”det blir en klar styrkning av organisasjonen,” sa Einar Nymann til Haugesunds Avis.

IKKE AKKURAT KLASSEKAMP DA ALNOR KJEMISKE BLE STIFTET

”Alnor Kjemiske Fagforening er ikke en klassisk fagforening som i sin 50-årige historie har gått i så veldig mange 1. maitog. Medlemmene skulle alltid hjem til sauene sine, fisken sin og biene sine.”

(Solveig Frøyenes, leder i AKF 1996-2004)

Det er lenge siden visjonen om ”den revolusjonære socialismens gjennomførelse” preget fagbevegelsen på Haugalandet. Det er lenge siden 30-tallet da de fagorganiserte i Haugesund støttet sine klassefeller i Tyskland sin kamp mot fascismen. Det er også lenge siden den samla fagbevegelsen på Haugalandet kunne kalles radikal.

Det var heller ikke mye radikal sosialisme og arbeiderklassetenkning omkring etableringen av Alnor på Karmøy på 60-tallet. Dette var den største industrietableringen i regionen noensinne - med mange hundre nye arbeidsplasser, men da Alnor Kjemiske Fagforening (AKF) ble stiftet 14. april 1967, var det bare 14 som møtte fram på Folkets Hus i Kopervik. Alnor var eid av Norsk Hydro med 51% og amerikanske Harvey Aluminium med 49 %. Eierne hadde vyer om en sjølstendig bedrift som var helt uavhengig av de store organisasjonene i arbeidslivet. Arbeidstokken skulle rekrutteres fra lokalsamfunnet på Karmøy og omskoleres til industriarbeidere.

LO og Norsk Kjemisk Industriarbeiderforbund hadde på sin side visjoner om en sterk og dominerende fagforening som organiserte alle arbeiderne i den nye bedriften uavhengig av fag. Men da bare 14 møtte fram på stiftelsesmøtet, var det bare et første tegn på at

Solveig Frøyenes er første og til nå eneste kvinne som har ledet Alnor Kjemiske Fagforening. Til gjengjeld hadde hun ledervervet i åtte år, 1996-2004.
Tegning: Kåre Eikeland

det skulle bli ekstremt vanskelig å verve medlemmer til en fagforening på Alnor: ”Bøndene, fiskerne og sjøfolkene som nå var blitt industriarbeidere, hadde liten eller ingen erfaring med fagbevegelsen. Sjømennene hadde en medlemsbok i Sjømannsforbundet. (..) Bøndene og fiskerne var vant til å klare seg selv, og mange så med

en god porsjon skepsis på fagbevegelsen. Folk betraktet seg ikke som en del av arbeiderklassen.” (Grove/Heiret: Gjennom brytningstider. Alnor Kjemiske Fagforening 50 år.)

Direktør Lorentz Conradi var mannen bak filosofien Alnor ble bygd opp omkring. Han ville ikke ha noe med verken LO eller Norsk Arbeidsgiverforening NAF å gjøre. Han hadde sine egne planer for samarbeidsforholdene på bedriften. Lønns- og arbeidsvilkår skulle bestemmes lokalt i et utvalg sammensatt av representanter for alle ansatte; ledelse, funksjonærer og arbeidere, fagorganiserte og uorganiserte. I dette Alnorutvalget skulle både samarbeid og konfliktløsning foregå. Her skulle både produktivitetsmål og lønnsnivå fastsettes.

De ansatte ble dessuten tilbudt lønns- og arbeidsvilkår som var bedre enn på de fleste andre industriarbeidsplasser i landet. Arbeidstiden var lik for arbeidere og funksjonærer, pensjons- og sykelønnsordningen var lik med lønn fra første sykedag, og for riktig å understreke tilliten ledelsen hadde til sine ansatte, så ble det ikke satt opp stemplingsur. Direktør Lorentz Conradi ble en veldig populær sjef som tilbød en trygg og god arbeidsplass med så gode vilkår at fagforeninger og fagorganisering rett og slett ble sett på som unødvendig. Derfor fikk medlemsvervene fra AKF nei rett i neven.

På Youngstorget måtte de endre strategi. Det ble vedtatt å sende førstehjelp til Karmøy i form av en agitator og medlemsverver for å få fart på sakene. Men etter en hyggelig omvisning på fabrikkområdet med direktør Conradi som guide ble LO-agitatoren nektet adgang til Alnor. Conradi ville ikke ha en mann med LO-merket på jakkeslaget gående fritt omkring på fabrikkområdet. I stedet etablerte agitatorene seg på Folkets hus i Kopervik og konsentrerte seg om å bygge opp AKF som organisasjon og skolere medlemmene mens andre tok seg av vervingen. LO og Norsk Kjemisk tok opp kampen mot Alnorutvalget. De

kunne ikke akseptere at interessene til de fagorganiserte på Alnor skulle ivaretas at et utvalg der bedriftsledelsen hadde siste ordet og avgjørende myndighet selv i lønsspørsmål, og der de ansatte ikke hadde noen ankemulighet eller sanksjonsmulighet. AKF hadde bare en ting å gjøre: De måtte greie å organisere minst 50% av arbeiderne. Da kunne de kreve normal tariffavtale med bedriften.

Og til tross for de store vanskene med å oppnå tillit og få de omskolerte sjøfolkene, bøndene og fiskerne til å fagorganisere seg, så økte tallet på medlemmer sakte og sikkert. I 1975 fikk AKF flertall i Alnorutvalget, og året etter ble alle individuelle avtaler mellom bedriften og de ansatte erstattet med Hovedavtalen.

I 1975 fikk AKF flertall i Alnorutvalget, og året etter ble alle individuelle avtaler mellom bedriften og de ansatte erstattet med Hovedavtalen

Alnor Kjemiske Fagforening var blitt en maktfaktor på bedriften, og ble etter hvert det samme både i Norsk Kjemisk og i norsk aluminiumsindustri. Hadde bøndene, fiskerne og sjøfolkene blitt skikkelige og ekte industriarbeidere og fagorganiserte?

Olav Støylen svarer på spørsmålet. Han var sjømann, begynte på Alnor i oktober 1967, ledet Alnorutvalget og var leder i AKF da han ble hentet til Oslo for å bli forbundssekretær i Norsk Kjemisk der han seinere ble den siste lederen før forbundet slo seg sammen med NOPEF og skiftet navn til IndustriEnergi. Han var selv fiskeren og sjømannen som ble industriarbeider:

”Ja, de er blitt gode industriarbeidere. Men på mange måter ble AKF en annerledes fagforening i smelteverksindustrien. Det er på grunn av selvstendigheten og på grunn av kampen som måtte til for å skaffe medlemmer. Det politiske grunnfellet på Karmøy var et annet og mye mer blanda enn på industristeder som for eksempel Årdal og Høyanger som var arbeiderpartibastioner. Folk meldte seg ikke inn i AKF av fagpolitiske grunner men av faglige grunner.”

Karmøy ble en industrikommune da Alnor startet aluminiumsproduksjon i 1967. Bilde fra pressboltstøperiet – Knut Tore Skeie i verneutstyr. Foto: Norsk Hydro ASA

Og de var virkelig faglig godt skolerte, slik at de vågde å stå opp mot ledelsen når det var nødvendig. I kampen for et bedre arbeidsmiljø i de røykfylte søderberghallene på 70-tallet mislikte AKF sterkt at Arbeidstilsynet ikke støttet kampen. På et møte der det meste av hydrodirektører var til stede pluss leder for Arbeidstilsynet Odd Højdahl, som tidligere hadde vært LO-sjef, brukte AKF-leder Arne Græsdal klar tale:

”Eg skal fortella deg det, Odd Højdahl, at du er feig! Du kan bara reisa tilbake til Oslo. Du har misforstått oppgava di, men eg skal lova deg ein ting: Denne kampen skal me klara uten deg.”

Men det skal sies at ledelsen ikke stod og tok imot med senka blick. I en oppheta diskusjon med de tillitsvalgte Johan Løype og Lars Kristoffersen snerret direktør Tor Vangen tilbake: ” Ingen er gift med Norsk Hydro. Dersom dere ikke liker dere her, kan dere slutte!”

AKF var den desidert største fagforeningen og dominerte Karmøy Faglige Samorganisasjon fram til sammenslåingen med Haugesund og Omland i 1992. I tillegg var også Jern- og Metall-foreningene ved Karmsund verft, skipsverftene i Kopervik og Skudeneshavn samt Marine Aluminium representert i samorganisasjonen. Opp gjennom årene stod også sildoljearbeiderne meget sterkt i fagbevegelsen; bl. a. på 70-tallet representert ved formann Erling Stange.

Alnor skiftet navn til Norsk Hydro Karmøy Fabrikker i 1973 da Norsk Hydro kjøpte de amerikanske aksjene og ble eeneier. Alnor skulle utgjøre aluminiumsdivisjonen i Norsk Hydro, og de ansatte ved fabrikk på Karmøy skulle integreres i avtaleverket til Hydro. AKF likte dette dårlig og kjempet for å beholde den selvstendigheten de hadde hatt med egne forhandlinger og eget avtaleverk. Å beholde Alnor i fagforeningsnavnet sitt, Alnor Kjemiske Fagforening, var å markere revir.

UKRAINA-SAKEN-KAMPEN MOT SOSIAL DUMPING

”Alle sikkerhetsmekanismer i forhold til hvordan en skal forholde seg til det som vi i dag kaller for arbeidslivskriminalitet var totalt fraværende i kommunene her hos oss. Det var absolutt ingen varselbjeller som ringte.”

(Helge Larsen, tidl. leder i LO i Nord-Rogaland)

Helge Larsen sitter på andre sida av bordet. Mellom oss ligger iphonen min i opptaksmodus. I en time har han snakket om ukrainasaken. Om 24 sjukepleiere (et par av dem var ikke ukrainere) som kom til Norge med løfte om norske lønninger og fast jobb. Det gikk fryktelig galt, og saken ble en av de mest omfattende og grove sosial dumping-sakene i Norge noensinne. En sak som rett og slett handla om menneskehandel og som derfor blir en fortelling hvor sterke opplevelser fra den gang dukker opp igjen. På flere steder i fortellingen må Helge Larsen stoppe opp fordi følelsene innhenter ham.

Helge Larsen, LO-leder i Nord Rogaland 2007-2010. Foto: Grethe Nygaard

Jentene, for det var nesten bare jenter, kom først til Oslo og ble så kjørt i buss over Haukelifjell til Bømlo. Her ble de innkvartert på Olavsskolen, der de fikk et raskt norskkurs. Deretter ble de fordelt til flere kommuner på Haugalandet. Her arbeidet de på sykehjem for 100 kr dagen. Det skjedde for eksempel på Norheim sjukeheim i Karmøy kommune. Det er når Helge Larsen forteller om dette, at følelsene innhenter ham:

”Hvis folk har en gammel damesykkel og sykler på den i regn og snø, i lave sko, kledd i sommerjakke og sommerklær, også midt på vinteren, om kvelden og natta. Sykler fra Snik på Vormedal der de

bodde, til arbeid på Norheim alders- og sjukeheim. De snakket ikke norsk og de snakket absolutt ikke engelsk. Mange må ha sett det men ingen reagerte. Slik var det i de andre kommunene også, ikke bare i Karmøy. Men det var ingen som stilte spørsmål, og det var ingen som reflekterte over det de så. Går det an av kommunene å være så hodeløse? For mange må ha sett disse jentene så skrøpelig utstyrt som de var.”

-Hvordan ble LO koplet inn i saken?
-Jeg fikk en telefon fra en som ville være anonym, og som må være anonym. Det var en som syntes ”at det er et eller annet som skjer med noen ukrainske sjukepleiere. Det er noe løye.”

Helge Larsen tar seg en liten pause:
-Så var det altså likevel noen som reagerte, men det var ikke ledelsen i Karmøy kommune. Vi reiste ut til Vormedal og møtte jentene. Vi snakka med dem, men de var forsiktige. Vi fant ut at de gikk vakter og at de på disse vaktene medisinerde de eldre og sjuke til tross for at de ikke forstod språket og til tross for at de ikke hadde faglig godkjenning til å gjøre det. Vi fortsatte å stille spørsmål, og det var da vi fant ut at de bare fikk betalt 100 kr dagen. Det skulle de greie seg med.

Nå begynte saken å rulle for alvor. LO i Nord-Rogaland anmeldte saken til politiet fordi de mente dette var trafficking - eller menneskehandel. Den enkelte hadde betalt opptil 1500 dollar for å komme til Norge med utsikt til fast jobb og norsk lønn. De ble tatt til Norge uten muligheter for å reise hjem igjen, de var uten penger og de var uten pass, og i tillegg hadde de lånt penger og satt seg i gjeld til dem som hadde lova fast arbeid i Norge. De hadde i tillegg bare turistvisum og ikke arbeidsvisum.

saken ble en av de mest omfattende og grove sosial dumping-sakene i Norge noensinne. En sak som rett og slett handla om menneskehandel

-Hvem var det som henta de ukrainske sjukepleierne til Norge på denne måten?
-Firmaet som leide sjukepleierne ut til kommunene var Norsk Helsepersonell. Det var de som tok sjukepleierne til Norge. Men de gjorde det i samarbeid med selskapet TMTK som var registrert i Litauen og som var det som vi kaller et lypæreselskap, altså bare en proforma selskapsadresse. TMTK var et selskap vi kjente til og som flere ganger hadde vært i vårt søkelys mistenkt for sosial dumping og menneskehandel. Det var Norsk Helsepersonell som fakturerte Karmøy kommune, men som altså bare betalte 100 kr dagen av dette til sjukepleierne. Det var også bakmenn i Ukraina.

Helge Larsen fortsetter fortellingen:
-Etter anmeldelsen fikk vi et møte med Norsk Helsepersonell. På dette tidspunktet hadde jeg varslet media som venta på gangen. Møtet skar seg. På gangen der media var, ble det krangling. Det ble en stor sak for oss som ble krevende å håndtere. Etter anmeldelsen kastet Norsk Helsepersonell jentene ut av husene de bodde i. For oss i LO som jobba med saken, ble dette en stor belastning. Plutselig stod vi der med ansvar for 24 personer som vi hadde vært med på å sette i en faktisk talt enda vanskeligere situasjon enn tidligere; nå uten bolig i tillegg til de andre problemene.

-Det vi gjorde var at vi fikk tak i en maxi-taxi og kjørte dem til Hotell Saga der de ble innkvartert. LO garanterte økonomisk for oppholdet. Da fikk vi se hvor fantastisk fagforeningsfamilien er, for LO i Nord-Rogaland hadde ikke økonomi til å håndtere de store hotellutgiftene. Da ble det samla inn penger over hele Norge for å finansiere hotelloppholdet pluss lommepenger som jentene kom og kvitterte ut en gang i uka.

Norsk Helsepersonell tilbød de ukrainske sjukepleierne hjemreise pluss en økonomisk kompensasjon, og mange takket ja til tilbudet og satte seg i en buss østover. Parallelt med dette jobbet LO med

det som kalles refleksjon. Det er en ordning som innebærer at den kommunen der ”noen” oppholder seg, må ta ansvar når disse ”noen” står på bar bakke uten mulighet til å klare seg selv. I dette tilfellet gjaldt det fire ukrainske sjukepleiere, og Karmøy var kommunen.

Karmøy fikk plutselig ansvar for de fire jentene som var igjen. Disse fire hadde en spesiell historie. De hadde lånt penger av Norsk Helsepersonell for å reise til Norge, og både de og familiene deres i Ukraina ble trua på grunn av denne gjelda. De fikk hus i Kopervik, sosialhjelp og helsehjelp, men UDI krevde at de ble kastet ut av landet.

UDI trakk etter hvert kravet om utkastelse mot at det ble funnet jobber til de fire gjenværende slik at de kunne få oppholdstillatelse. I denne prosessen var LO og Helge Larsen sterkt medvirkende. Jobber som tilfredsstilte UDIs krav om oppholdstillatelse, ble funnet i kommuner i denne regionen, men også andre steder i landet.

-Karmøy fikk etter hvert et hovedansvar fordi jentene var i Karmøy da den såkalte refleksjonen ble innvilga. Hva var det Karmøy og de andre kommunene gjorde galt i denne saka?

-Karmøy påtok seg selvsagt et ansvar da de brukte jentene i arbeid. For det første skal en ikke inngå avtaler med selskaper som Norsk Helsepersonell når den innleide arbeidskrafta bare blir betalt med 100 kr dagen. Dette visste Karmøy og de andre kommunene.

For det andre stiller jeg store spørsmål ved hvordan Karmøy kommune kunne la ufaglært arbeidskraft, etter norsk norm, medisinerer beboere og pasienter ved sjukehjemmene. Det er kanskje den groveste feilen Karmøy gjorde, og det gav meg det som på godt norsk kan kalles ”ballatak” på kommunen. Jeg kunne rett og slett spørre ”hva f...n er det dere har gjort” og kreve at de tilbød jobb som tilfredsstilte UDI og som sikret arbeid og opphold i Norge.

Helge Larsen er tydelig i sin omtale av kommunene i denne saken:

-Karmøy og de andre kommunene viste skremmende mangel på både kunnskap og rutiner. Det fantes ikke en eneste barriere mot det som viste seg å være menneskehandel. Det sitter folk nede i systemet og tar avgjørelser med den begrunnelsen at her får vi tak i billig arbeidskraft. For det var det de var ute etter; det var ikke for å opptre som Mor Theresa for disse jentene. De var ute etter billig arbeidskraft. Det er det som er skremmende at det sitter folk ”nede i kommunene” som tar avgjørelser som viser seg å være dramatisk for hele kommunen, som bare tenker at vi får tak i billig arbeidskraft

HELE LO-FAMILIEN I NORD-ROGALAND SAMLES

”Det var en viss frykt for at sammenslåingen av LO Indre Ryfylke med LO i Haugesund og omegn skulle ødelegge 1. mai-feiringen i Sauda slik at vi måtte reise til Haugesund for å gå i tog.”

(Steffen Høiland, tidl. leder i LO Indre Ryfylke)

Økonomien i LO Indre Ryfylke var så dårlig at det nesten var umulig å holde oppe vanlig virksomhet. Så lite penger var det at det var nødvendig med kommunalt tilskudd for å feire tradisjonell 1. mai. Bare det å kjøpe flybillett og sende en representant til en konferanse i Oslo, tok storparten av de små økonomiske ressursene som var der. Det var ikke rom for den aktiviteten en ønska.

Historisk var det Sauda Fabrikkarbeiderforening som var den drivende kraften i fagforeningsarbeidet. De aller fleste lederne i den lokale LO-foreningen kom også fra smelteverket, som var den dominerende arbeidsplassen med opp mot 1400 tilsatte på det meste. Fabrikkarbeiderforeningen hadde betydelige ressurser med tillitsvalgt på heltid og med kontorlokaler på bedriften. Så lenge lederen i fabrikkarbeiderforeningen også var leder i den lokale LO-foreningen, var det vanlig å bruke tiden som den tillitsvalgte ved smelteverket hadde, også til ledervervet i LO Indre Ryfylke. LO-kontoret og fagforeningskontoret på smelteverket ble ett. Dermed ble det også en akseptert sedvane at LO Indre Ryfylke

hovedsakelig ble finansiert av smelteverkspenger.

Da Jens Jensen etter mange år som leder i Sauda Fabrikkarbeiderforening sluttet, ble det avslørt hvor lite penger det egentlig var i LO-systemet. Steffen Høiland ble valgt til ny leder 33 år gammel. Han jobbet i Si-Glass i Sauda og var ungdomsrepresentant i LO-styret i Indre Ryfylke. Det var Jens Jensen, som var en høvding i fagbevegelsen i Sauda, som foreslo unge Høiland som sin etterfølger.

Det som da skjedde avslørte hvor lite penger det egentlig var i LO-systemet i Indre Ryfylke, sier Steffen Høiland:

-Jeg jobba jo fulltid på Si-Glass og hadde ikke noe tillitsverv der som kunne gi meg noe tid til rådighet. Av og til måtte jeg frikjøpes fra jobb for å kunne gjøre jobben som LO-leder, og da så vi at det ikke fantes økonomi i en forening med så få medlemmer som den vi hadde. LO er bygd opp slik at vi får en viss kontingent hver uke for hvert medlem, og de inntektene vi hadde for de 1200-1500 medlemmene, gav oss som sagt knapt råd til noen ting.

Det var da letingen etter løsninger begynte. Etter ett år ba Steffen Høiland om å få trekke seg fra ledervervet fordi han hadde ikke tid og anledning til å få gjort den nødvendige jobben. Helge Handeland, som allerede var nyvalgt leder i fabrikkarbeiderforeningen, overtok som leder av LO Indre Ryfylke, og dermed var en tilbake i gammel tradisjon. Men nå begynte tanken om en sammenslåing med LO Haugesund og omegn å modnes, minnes Steffen Høiland.

-Vi hadde først samtaler med distriktsekretær Øystein Hansen og et fellesmøte med LO i Haugesund da deres leder Geir Allan Stava kom til Sauda. Derfra gikk sammenslåingsprosessen raskt. Og det er viktig å si at prosessen ikke bare ble drevet av en liten gruppe i ledelsen i Indre Ryfylke. Den var godt forankra i medlemsforeningene, spesielt i Fellesforbundet som hadde tatt initiativ til å øke aktiviteten i lokalorganisasjonen, noe som bare kunne gjøres ved å bedre økonomien. Både Fagforbundet og Fabrikkarbeiderforeningen sluttet seg til. Det ble ingen kontroversiell prosess fordi

Smelteverket i Sauda var arnestedet for all fagforeningsvirksomhet. Bilder: Sauda Lokalarkiv

den tradisjonsrike 1. maifeiringen ikke skulle røres. Viktig var det også at to medlemmer fra Indre Ryfylke skulle tiltre styret i Haugesund umiddelbart som observatører, og at det skulle velges to fra Ryfylke i det nye styret.

I årsberetningen til LO i Haugesund og Omegn leser vi om hvordan sammenslåingen ble sett på fra Haugesund:

”Den 07.02 fikk vi vite at LO Indre Ryfylke vil bli lagt ned og at medlemsforeninger og klubber der ville inn i LO Haugesund og

Steffen Høiland, leder i Fellesforbundet avd. 57.
Foto: Fellesforbundet

Omegn. Dette var noe vi hadde fått varsel om kunne skje, men det hadde vært snakk om at de ville dele seg ved at Suldal ville til LO i Stavanger. Nå viste det seg at de ville gå samlet til oss i LO Haugesund og Omegn. På styremøtet 27.02 fikk vi endelig dato for sammenslåingen. Fra 01.07.12 kommer alle medlemmer og aktiva i LO Indre Ryfylke inn i LO Haugesund og omegn. Styret foreslår derfor å

endre navn til LO i Nord-Rogaland og tilpasse vedtektene til denne sammenslåingen.”

Steffen Høiland er i dag overbevist om at sammenslåing var et riktig valg, selv om noen nok følte at noe av nærheten til foreningen ble borte da LO-lederen i Indre Ryfylke forsvant.

INDRE RYFYLKE = SAUDA OG SULDAL

- Det er forskjellig kultur omkring fagorganisering i Sauda og Suldal. Det har med Saudas industrielle og urbane preg, et tettsted med verksted og bedrifter i et lite sentrum tungt prega av industrien, mens Suldal har bedrifter, gjerne mindre familiebedrifter, som gir en helt annen struktur på næringslivet. Dette gjorde at vi følte at det var vanskelig å få organisert nye bedrifter.

Jeg møter Steffen Høiland på kontoret hans i Haugesund. Han er leder i Fellesforbundet i Nord-Rogaland og ukependler fra Sauda. Politisk har han tilhørighet til Arbeiderpartiet.

-Jeg tror årsaken til at det har vært vanskelig å få til en fagorganisering i Suldal, er at det er så mange små bedrifter der forholdene blir så nære, f. eks. i familiebedrifter, som ikke gir det samme behovet for å organisere seg fordi en ikke får det samme partsforholdet mellom arbeidsgiver og arbeidstaker.

-I Sauda var og er det altså annerledes?

-Ja, i Sauda var det jo en kampbevegelse helt fra begynnelsen, fra rallartiden, utbyggingen av vannkraftanleggene og videre til de som ble fabrikkarbeidere i Sauda.

Denne kulturen har vi fremdeles, og for meg var det aldri spørsmål om jeg skulle organisere meg, selv om jeg ikke tilhørte fabrikkarbeiderne. Det var en selvfølge å organisere seg. Og det har ikke endret seg. I hvert fall ikke i privat sektor som jeg kjenner best. Der øker medlemstallet vårt pluss at tallet på tariffbundne og organiserte bedrifter også øker i et helt annet tempo enn i Suldal. Jeg tror det er en kultur som er ført videre og tatt vare på gjennom alle disse årene. Det viser det faktum at selv om outsourcing og oppsplitting har endret mye av grunnstrukturen i næringslivet også i Sauda, så vil de ansatte ha ordna forhold, og derfor fagorganiserer de seg.

-Gjenspeiler dette seg i den politiske strukturen?

-Jeg tror jo det. Venstresida har jo stått sterkt i Sauda. Arbeiderpartiet har vært et 40-45% parti. Når det ikke er det nå, så handler det mer om lokale stridsspørsmål som for eksempel legevaktsaken.

-Hvordan har LO engasjert seg i ulike politiske spørsmål i Sauda/Suldal?

-Det viktigste fokuset er alltid arbeidsplasser i distriktene. Også i et industritungt Indre Ryfylke. Trygging av smelteverket og bedring av rammebetingelsene for lokalsamfunnet. Det blir oftest

1.mai-feiringen i Sauda har alltid hatt stor oppslutning

Saudasjøen skulemusikklag spiller på dei russiske gravene i Saudasjøen 1. mai 2007. Formann i den lokale komiteen Helge Handeland står med det norske flagget.
Foto Per Inge Fjellheim Fjellheim

tverrpolitiske saker fordi i slike kommuner er jo alle opptatt av å sikre lokalsamfunnene. Det er ikke partipolitiske skillelinjer når en f.eks. skal sikre kraft til de lokale arbeidsplassene. I slike spørsmål har LO i Indre Ryfylke vært synlig. Jeg opplevde heller aldri i min tid at LO Indre Ryfylke var et ekstra partikontor for Arbeiderpartiet. Vi snakket med LO-stemmen.

-Overlevde 1. maifeiringen i Sauda sammenslåingen?

-1. mai i Sauda overlevde kjempefint. Vi har hatt noen fantastiske arrangement de siste årene hvor ungdommene har tatt ledelsen. Ikke bare har de tatt ledelsen. Ungdommene slutter også i stor grad opp om feiringen. Det er gledelig å legge merke til så mye engasjert ungdom. De sa at 1. mai hadde utspilt sin rolle. Ikke i Sauda. Heller ikke i resten av LO i Nord-Rogaland.

KVINNER I LO

”Kvinner før oss har rydda veg for oss kvinner som i dag søker posisjoner, nyter godt av. Jeg opplever at jeg blir hørt, lagt merke til og at jeg er ønska”

(Tove Elise Frøland, leder i LO i Nord-Rogaland)

Tove Elise Frøland er nyvalgt leder i LO i Nord-Rogaland i jubileumsåret. 1. juli i 2018 overtok hun ledelsen av det som må kunne kalles en mannsbastion. Det skulle gå 77 år før LO i Nord-Rogaland valgte sin første kvinnelige leder. Det skjedde i 1995 da Borgny Hauge Skogen ble valgt for to år. Hun ble valgt igjen i 2002 og satt som leder til 2006. Når bare en eneste kvinne har vært leder i løpet av hundre år, da må det være lov å kalle LO i Nord-Rogaland for en mannsbastion.

Og det handler ikke bare om ledervervet. En gjennomgang av valgprotokollen fra 1990 til i dag viser at menn har vært dominerende i det lokale LO-styret lenge etter at for eksempel Gro Harlem Brundtland satte ny standard for kvinneandelen i regjering. Det finnes imidlertid en liten gullalder for LO-kvinnene i Nord-Rogaland. Fra 2002 til 2005 var både leder og nestleder kvinner. Borgny Hauge Skogen var som nevnt leder, og med seg som nestleder hadde hun Venke Kvale fra Fagforbundet. I 2005 er det for første gang også kvinnelig flertall i styret da Oddny Tveit, Fagforbundet og Bjørg Vanvik, HRAF var styremedlemmer.

I årene etter 2005 dominerer mennene igjen det lokale LO-styret. Gjennomgående i disse 13 årene er kun to av styrets medlemmer kvinner. Tallet på medlemmer i styret har stort sett vært sju. At LO velger sin andre kvinnelige leder så å si på hundreårsdagen må kunne tolkes som en god begynnelse på de neste hundre år og bety at lista over ledere for det kommende hundreåret kommer til å inneholde mer enn ett kvinnenavn.

FOR FØRSTE GANG.....

Borgny Hauge Skogen ble altså den første og eneste kvinnelige lederen i LOs hundreårige historie i Nord-Rogaland. Før det var hun sildearbeider i 20 år hos H. J. Kyvik og leder i Haugesund & Omegn Transportarbeiderforening i to perioder. I dag er hun organisasjonssekretær i LO i Nord-Rogaland; også i den stillingen den første kvinne. I Norsk Transportarbeiderforbund sentralt opplevde hun også å være tidlig ute:

Tove Elise Olsen Frøland.

- Jeg kom inn i Transportarbeiderforbundet i 1982 under en storstreik det året. I 1985 deltok jeg på landsmøtet og ble valgt inn som medlem i landsstyret som første kvinne, og fire år deretter kom jeg inn i forbundsstyret; også da som første kvinne.

Det er verdt å merke seg den historiske linjen fra landsmøtet i 1985 da Borgny Hauge Skogen ble valgt inn i landsstyret, og 50 år tilbake i tid til 1935 da en annen kvinne fra Haugesund, Thora Hansen, ble den første kvinne som deltok på forbundets landsmøte.

(Se kapitlet ”Modige haugesundskvinner”)

Borgny ble tatt imot på beste måte og hadde ikke noen problemer som kunne knyttes til at hun var kvinne. Hun avviser at hun ble valgt inn for å være et kvinnealibi og har siden hun kom inn i forbundet, sett kvinneandelen vokse.

-Da jeg kom inn i Transportarbeiderforbundet, var det ingen kvinnelige bussjåfører, og det var ingen kvinnelige trailersjåfører,

Faksimile fra Haugesunds Avis

mens det i dag snart er slik at kvinnene er i flertall. Det har vært en utvikling som er veldig bra for damer.

-Har kvinnene bare gått inn i mennenes miljø, eller har de påvirket og endra mannsmiljøet etter hvert som tallet på kvinner har økt?

-Jeg tror kulturen har endra seg. Jeg tror ikke de har overtatt manssrollen for å si det slik. Men på enkelte arbeidsplasser har jeg merka det, ikke bare i Transport men også i Handel og Kontor, at en må være veldig tøff i kjeften for å være der. Sier Borgny Hauge Skogen. Jeg har bedt henne og nyvalgt leder Tove Elise Frøland om å reflektere over det å være kvinne i LO i Nord-Rogaland. Tove Elise har yrkesbakgrunn som hjelpepleier og kommer fra Fagforbundet:

Sildearbeid hos H.J. Kyvik på 1970-tallet. Borgny Hauge Skogen til høyre. Foto: Privat

- Jeg kommer jo fra en bransje der det nesten bare er damer. Vi har jo den motsatte problemstillingen. Vi trenger flere menn inn i vårt yrke; det kan gjøre noe med statusen til yrket, og det kan gjøre noe med problematikken omkring ufrivillig deltid.

Det er også noe som heter at kvinne kan være kvinne verst. I min bransje kan det være tøft å komme inn og møte hjelpepleiere på et par-og femti år som er tydelige, vet hvordan de vil ha det og hvordan sengene skal res opp og har vært redd opp i uminnelige tider. Flere menn vil kunne påvirke kulturen på denne type arbeidsplasser og gi mer utjamning. Skal vi kvinner komme oss opp og fram i organisasjonslivet, så må vi jobbe full stilling. Vi må ha tillit til mannen, vi må gi slipp på egenkontrollen vår, og det må bygges opp en gjensidig tillit. Da må det til noen kulturendringer i hodet på kvinnene også.

-Hvordan er det å være kvinne i LO i dag?

Tove Elise: Det er greit, synes jeg. Å komme inn i LOs lokalorganisasjon har vært en god opplevelse. Jeg ser jo alle disse store, sterke, dominerende mennene, men jeg har aldri opplevd å bli trakkassert på noen måte. Jeg føler at jeg er blitt møtt med respekt. Det kan jo ha noe med at jeg er bevisst på å sette grenser. Vi som kvinner i dag kommer på mange måter til dekka bord. Kvinner før oss har rydda veg som vi kvinner som i dag søker posisjoner, nyter

Sykepleiere ved Haugerund sykehus.
Foto: Karmund folkemuseums fotosamling

godt av. Jeg opplever at jeg blir hørt, lagt merke til og at jeg er ønska.

Borgny: Jeg følte at jeg ble bakka opp da jeg kom inn i LO. Jeg fikk støtte, og jeg føler at min stemme ble hørt. Jeg ble til og med spurt om jeg ville holde tale på forbundets jubileumslandsmøte (100 år) i 1996. Kulturen er ulik i de ulike foreningene, og måten kvinner er blitt tatt imot på, har variert. Men det handler også om hvordan vi kvinner er og hvordan vi tenker.

-Hva tenker dere generelt om likestilling. Har vi den likestillingen

vi trenger i yrkeslivet og organisasjonslivet?

Borgny: Først kan jeg minne om en tidligere fagforening i Haugesund ved navn Haugesund havn- og løsarbeiderforening. Der søkte kvinnene om å få være medlemmer, men de ble nekta. Etter tre år fikk de være med, men bare for å koke kaffe. Så vi kvinner har oppnådd noe fram til i dag. Men jeg mener at en ikke skal bli valgt fordi en er kvinne eller mann. Du skal velges på grunn av det du kan; at du er god nok og at du kan. Jeg har sett svært mislykka eksempler på at noen er valgt til jobber ”fordi vi må ha en kvinne.” Det har jeg sett grove eksempler på. Derfor sier jeg at vi skal velge ut fra det en vil og kan.

Tove Elise: I utgangspunktet slår jeg veldig ring om kvotering og at en er bevisst slik som for eksempel i Arbeiderpartiet der vi har 50/50-fordeling mellom kvinner og menn på valglistene. Ingen diskusjon! Jeg er i utgangspunktet veldig for det. Men så ser jeg det som Borgny er inne på at det av og til kan bli feil med kvotering. Kvotering skulle vært unødvendig i 2018, men det er det ikke. Vi ser fremdeles at det er menn som blir spurt, og at det er menn som blir valgt. Du skal være frimodig som kvinne for å melde deg på i slike utvalgsprosesser. Det Borgny sier om kvotering må være skrekkeksmpler fordi vi trenger mer enn noen gang det verktøyet som kvotering er. Det går jo ikke akkurat i rett retning på dette feltet nå.

-Hva mener du med det? Hvilke faresignal ser du?

Tove Elise: Nå er det slik at menn har yrker der de tjener mer penger enn oss kvinner, og da blir det lett å tenke at det er mannen som skal jobbe, og da blir det slik at kvinner aksepterer deltidsstillinger eller blir hjemme. Likelønn er kjempeviktig.

Borgny: Pappapermen er viktig.

Tove Elise: Den er kjempeviktig, og der har vi nå fått justert den opp igjen. Der led regjeringen et nødvendig nederlag.

Borgny: Deltidsansatte!

Tove Elise: Ja, og så tenker jeg på kontantstøtten. Den hemmer

folk, kvinner, den virker uheldig, og vi ser ofte at kvinner med innvandrerbakgrunn er de som blir hjemme, til tross for at det er de som bør komme seg ut i arbeidslivet fordi det handler om språk og integrering.

Borgny: Det som den nåværende regjeringen har gjort med arbeidsmiljøloven og midlertidige ansettelser, går mest utover damer og unge folk. Endringene som blir gjort er definitivt ikke i favør av arbeidstakere.

Tove Elise: Og det er klart at kvinner som er deltidsansatte, er de første som blir ramma her. Får denne regjeringen fortsette for lenge, så ser jeg ikke lyst på framtida. Det er lite solidarisk tenkning og mer individualistisk tenkning i endringene. Regjeringen foretar også disse endringene på en finurlig bit-for-bit-måte. Alvoret i endringene merkes ikke helt før det er for seint, og det rammer en selv. Som det heter i diktet skrevet av Martin Niemøller:

LO på jobb ute i feltet. Faksimile fra Haugesunds Avis

Først tok de kommunistene, men jeg brydde meg ikke for jeg var ikke kommunist.

Så tok de sosialdemokratene, men jeg brydde meg ikke for jeg var ikke sosialdemokrat.

Deretter tok de fagforeningsfolkene, men jeg brydde meg ikke fordi jeg var ikke fagforeningsmann.

Tilslutt tok de meg, men da var det ingen igjen til å bry seg.

-Deltidsstillinger definerer dere som kvinnefiendtlig i forhold til

Tove Elise: Ja, og et problem som vi kvinner har noe skyld i selv, fordi for mange medlemmer og kolleger stoler på inntektene som mannen har. -Det passer meg så godt å jobbe 60% fordi mannen min jobber i Nordsjøen, sier noen. Og jeg blir skuffa, frustrert og lei meg over slikt, for hva skjer om en blir skilt eller en blir enke? Hva skjer da, spør jeg. Jo, da må de ligge med mobiltelefonen på soveputen for å kunne ta den med en gang den ringer for å ta en ekstravakt. Det unner jeg ingen.

LO-styret i Nord-Rogaland 2018. Foran f. v.: Barbro Næro, Tove Elise Frøland, Borgny Hauge Skogen (org. sekr.), Herdis Gunn Rødne, Torun Ægisdottir. Bak: Steffen Høiland, Godfrey Thomas, Torkel Risanger, Terje Lund, Remy Penev, Ole Birger Vik, Ferdinand Turøy. Hilde Slotnes var fraværende. Foto: LO i Nord-Rogaland

kampen for likestilling i yrkeslivet. Går det an å spørre hvem som har skylden for at det er så mange deltidsstillinger?

Borgny: Deltidsstillinger er et problem som finnes først og fremst i det offentlige, i kommunene. Det er det ikke mye av i Transport og i Fellesforbundet. Det er i Fagforbundet og offentlig sektor dette er et problem.

Borgny: Vi ser nå etter det regjeringen har gjort med deltid; vi ser det i Transport, Fellesforbundet og de andre foreningene at vi får mange flere saker som vi må behandle. Det er blitt et mye hardere arbeidsliv med denne regjeringen. Vi dynges ned av saker. Arbeids-giverne ser på hvilke endringer som er gjort, og så kommer oppsigelser, permitteringer, hersing og mobbing på arbeidsplassene. Det blir stadig vanskeligere framover.

ARBEIDERSANGENES AMBASSADØR OG ARBEIDERBEVEGELSENS VETERAN

*"Den gang da får min løftet fanen i tro og tross
sådde han korn og frihet, sådde for oss.*

*Over ham sprang en stjerne, under ham sang en jord.
Slik ble en mann en såmann for barn og mor."*

(De unge slekter, tekst Kåre Holt)

Einar Nymann er en skolert sanger. Det er med energi og kraft han tar utfordringen når jeg ber ham synge en arbeidersang han er glad i. "De unge slekter" er en av de mest populære sangene - på grunn av teksten og ikke minst på grunn av den lyriske og fengende melodien som ble skrevet av Jolly Kramer-Johansen. Sangen ble populær også utenfor arbeiderbevegelsen.

Med arbeidersangene sitter arbeiderbevegelsen på en formidabel kulturskatt, der sangene i dag dessverre fungerer mer som en skatt

Samklang ble stiftet 28. februar 1989 og har som formål å fremme arbeidersangen på Haugalandet. Marit Helene Qvale var korets første dirigent. Foto: Privat

enn som en aktiv del av arbeiderbevegelsen. Det er slutt på den tida da arbeidersangene var en del av den daglige arbeiderkulturen, og hvor ”seieren følger vår faner” ble sunget på møtene; stående med knyttede never.

-Jeg savner den tiden, sier Einar Nymann, som er stolt av at det var han som tok initiativet til å stifte arbeiderkoret Samklang. Han var en dreven mannskorsanger som syntes det var ille at korene i Haugesund ikke ville synge de kjære arbeidersangene hans på

Einar Nymann.
Foto: Borgny Hauge Skogen

1. mai.

-Jeg ble irritert og bestemte meg for å gjøre noe med det, sier han. På det tidspunktet, i 1989, hadde han akkurat blitt organisasjonssekretær i LO og kombinerte sitt brennende engasjement for å synge med kunnskapen om det rike skattkammeret arbeidersangene var.

- Jeg tok kontakt med rektor på musikkskolen i Haugesund Odd Endresen som anbefalte et par kandidater som kunne tenkes å ville være dirigent. Jeg valgte Marit Quale, som takket ja. Styret godkjente planene, et medlemsmøte var svært positivt, og så sendte vi ut et skriv til fagforeningene om at vi ville danne et sangkor. Oppslutningen ble bra, og Arbeidernes sangerforbund i Oslo gav oss økonomisk støtte. Vi fikk stort oppslag og oppmerksomhet i Haugesunds Avis, og vi ble et aktivt kor som i tillegg til å delta lokalt også reiste på sangerstevner bl.a. til Kristiansand og Trondheim. Einar Nymann var drivkraften i koret og leder i mange år.

Samklang har ikke hatt samme aktivitet de seinere åra. Det har heller ikke Einar Nymann. 78-åringen ble pensjonist for 11 år siden..

ORGANISASJONSSEKRETÆREN

Fra 1988 og fram til 2007 var han den første ansatte organisasjonssekretæren på LO-kontoret i Haugesund.

-Jobben var himla interessant der mye av arbeidet var politisk. 90% av jobben bestod av politisk arbeid. Jeg hadde et stort kontaktnett - ikke bare i arbeiderbevegelsen, men også i de andre politiske partiene, for eksempel i Høyre. Det ga meg inspirasjon å være bredt orientert. Et eksempel: Hver gang det var stortingsrepresentanter på besøk i Haugesund, inviterte jeg de på kontoret til en prat. Det var medlemmene sine interesser det handlet om, og da betydde det ikke så mye hvem vi samarbeidet med bare resultatet for medlemmene våre var godt.

Nymann reiste til sjøs som hvalfanger da han var 15 år og var ute i 7 år. Hjemme igjen begynte han på Haugesund slipp og ble tillitsmann for sveiserne på Slippen. Etter 8 år begynte han på HMV. Her ble han utvalgsleder og tillitsmann for 270 sveisere. Det var tydeligvis naturlig for Nymann å takke ja til tillitsverv. Allerede som 17-åring hadde han tillitsverv om bord på skipet sitt.

-Hadde du politisk tilhørighet til Arbeiderpartiet helt fra begynnelsen av?
-Nei, det hadde jeg ikke. Jeg vet ikke om jeg våger å si det, men jeg var medlem i Unge Høyre. Jeg var til de grader født inn i en høyrefamilie. Jeg hadde tatt standpunkt før jeg hadde vært ute og sett all urettferdigheten som var der ute. De store forskjellene og urettferdigheten. Jeg så at ”de som betydde noe” fikk alt tilrettelagt, mens vanlige arbeidsfolk måtte slite. Allerede til sjøs så jeg forskjellene, og da jeg hadde arbeidet på Slippen noen år, fant jeg ut at det politiske høyrestandpunkt jeg hadde tatt, var helt feil og meldte meg inn i Ap.

Da ble jeg det sorte får i min familie, men jeg var stolt av å ha min egen politiske oppfatning og ikke bli styrt av far og mor.

Så sviattet helsa. Det var bittert, forteller Einar Nymann. Han som hadde arbeidet hele livet fra han som 10-12-åring var avisbud for Haugaland Arbeiderblad, kunne ikke arbeide lenger. Han følte seg ubrukelig. Tyngst av alt var det å måtte gi opp tillitsverva som han trivdes så godt med. Ja, han følte seg ubrukelig. Likevel gikk han mange runder med seg selv før han fulgte legens klare råd og erkjente at han ikke lenger hadde tilstrekkelig helse til jobben han hadde.

John Helge Kallevik.
Foto: Rele.no

- Det var tungt, men jeg fikk god hjelp i prosessen av Odd Sjursen. Det han gjorde, førte til at jeg følte meg ivarettatt. Jeg vil takke Odd, som dessverre er borte, for måten jeg ble tatt vare på. Odd fiksa det slik at jeg kom til Kommuneforbundet. Seinere var jeg innom Radio Haugaland før jeg havna på kontoret til LO.

Odd Sjursen.
Foto: Privat

-Hvordan var arbeidsdagen på LO-kontoret?
- Jeg hadde gleden av å jobbe med flotte folk. John Helge Kallevik var den første lederen i min tid som organisasjonssekretær. Jeg hadde også et godt samarbeide med Jan H. B. Andersen og de andre. Jeg hadde det gøy på jobben. Stillingen min var bare på 40%, siden jeg var 60% uføretrygda. Det førte til at jeg var på jobben hele dagen – 100% minst. Jeg hadde ikke gjort det dersom det ikke var gøy.

Det var nok av viktige saker å ta tak i. Å bedre dykkerberedskapen i en kystby som Haugesund var en slik sak. Brannvesenet i Haugesund ønska å overta dette ansvaret som Røde Kors hadde hatt. Målsettingen var å få en fullt utrusta dykkerbil til Haugesund som brannvesenet skulle drifte. Brannkorpsforeningen stod på kravet, og LO fulgte opp. Nabokommunene ble kontakta for å få støtte derfra, og bystyrepolitikere ble kontakta og påvirket. De riktige vedtakene ble gjort, og dykkerberedskapen kom på plass.

Kampen for å få Sjøfartsdirektoratet flytta til Haugesund engasjerte LO seg sterkt i. Alle kontakter fra det enkelte medlem til stortingsrepresentanter og ulike organisasjoner ble aktivert fordi det handla om arbeidsplasser. Det handla selv sagt også om Tjenestemannsforbundet, der mange av de ansatte i Sjøfartsdirektoratet var organisert. På samme måte engasjerte LO i Nord-Rogaland seg i saker som handla om Høgskolen Stord Haugesund, Sjukehuset og Revmatismesjukehuset.

- Og vi samarbeidet også med Fremskrittspartiet i kampen mot bompenger. Ikke fordi det var viktig å samarbeide med Fremskrittspartiet, men fordi vi mente bompenger var negativt for økonomien til medlemmene våre og familiene deres.

For LO i Nord-Rogaland har det aldri bare handla om tariff, kroner og øre, fortsetter Einar Nymann. -Det har heller ikke bare handla om medlemmene. Det har også handla om familiene til medlemmene, slik at døtre og sønner skulle få utdanning, helsetilbud og sikkerhet. Som jeg sa: Minst 90% av jobben min bestod av politisk arbeid.

-Om jeg spør deg om hva LO har gitt deg gjennom livet?
-Det har gitt meg kolossalt mye. LO har gitt meg alt. Og det er vel naturlig i min alder å savne noen og noe av det som var der da jeg var der. Jeg savner spesielt Yngve Hågensen og Torbjørn Berntsen. Jeg savner de gamle sluggerne. Jeg synes LO er litt for tamme nå. Og så savner jeg Folkets Hus i Haugesund. Det var en kjekk tid der. Jeg savner alt som skjedde der.

Det er nå, på tampen av det lange intervjuet med Einar Nymann, vi begynner å snakke om sang, om Samklang og hva

arbeidersangene betyr for ham som har vært mannskorsanger i så mange år. Sang og sangkor er hjertebarnet hans. Det er tydelig. Han snakker med mer energi og engasjement, og er ikke vanskelig å be når jeg ber ham synge en strofe. Spontant velger han "De unge slekter":

-Jeg har sagt til familien min at den dagen dere tar farvel med meg, så vil jeg at "De unge slekter" synges. Det har jeg til og med diskutert med prester i statskirka om det er mulig. Det er en skikkelig flott arbeidersang. Jeg har bedt familien min om den!

Bilder fra Karmsund folkemuseums fotosamling

FOLKETS HUS – SAUDA, HAUGESUND OG KOPERVIK

"I Sauda befinner det seg det som jeg liker å kalle arbeiderbevegelsens stavkirke. Når dere kommer til Sauda, vil jeg absolutt anbefale dere å gå inn i gamle Folkets Hus."

(Professor og statsviter Frank Aarebrot)

-Sauda har et unikt hus som det nesten ikke finnes noen igjen av i landet. Send meldingen til Eramet, til LO-kontoret, til fylket og til kirken. Folkekirken, still opp. Gå sammen og redd Folkets Hus. Forfatteren Kjartan Fløgstad opptrådte som misjonær for fortsatt liv for Folkets Hus på et debattmøte i Sauda i 2006. Sitatet som er referert, er henta fra en reportasje i Haugesunds Avis 11. februar det året.

Dette flotteste av alle Folkets Hus i Norge bar sterkt preg av alvorlig forfall inntil det i 2013 ble tatt grep. Fabrikkarbeiderforeningen som bygget huset i 1931 og som eide huset, solgte det for ei krone til Sauda kommune som la bort planene om et nytt gedigent kulturhus til et par hundre millioner kroner og valgte å satse på å pusse opp den gamle storheten supplert med et moderne tilbygg.

12 år etter Kjartan Fløgstads kraftfulle misjonering står Nye Folkets Hus klart til å bli tatt i bruk høsten 2018 under vignetten "Folkets Hus – Folkets fest!"

Hvordan et samfunn tar vare på sine tradisjoner og historie sier mye om kvaliteten og verdiene samfunnet har. Det tjener saudasamfunnet til ære bare det å forstå at en slik kulturarv som det snart 90 år gamle huset er, må tas vare på.

Sauda Kultur skriver på sine nettsider:

"I eksplosivt tempo blei bygda inst i Boknafjorden forvandla frå eit

bondesamfunn til eit moderne industrisamfunn. Sauda, og dei andre ein-sidede industristadane som vaks fram i same periode, blei spydspissar inn i det moderne Noreg. Det moderne kom til uttrykk på mange vis; i industrien, i arkitekturen, det rike foreningslivet, mangfaldet av butikkar og kafear og ikkje minst -mentalt. Saudabuen fekk ein urban og moderne livsstil og saug til seg moderne idear, tankar og haldningar."

Begynnelsen av denne historien er malt som en frise på samme måte som det er malt bilder i stavkirkene. Det er årsaken til at Frank Aarebrot i sitt 200 minutter lange foredrag om Norge og grunnloven på NRK i 2014 brukte begrepet "arbeiderbevegelsens stavkirke" i Norge. Bildene fungerer som en tegneserie som viser

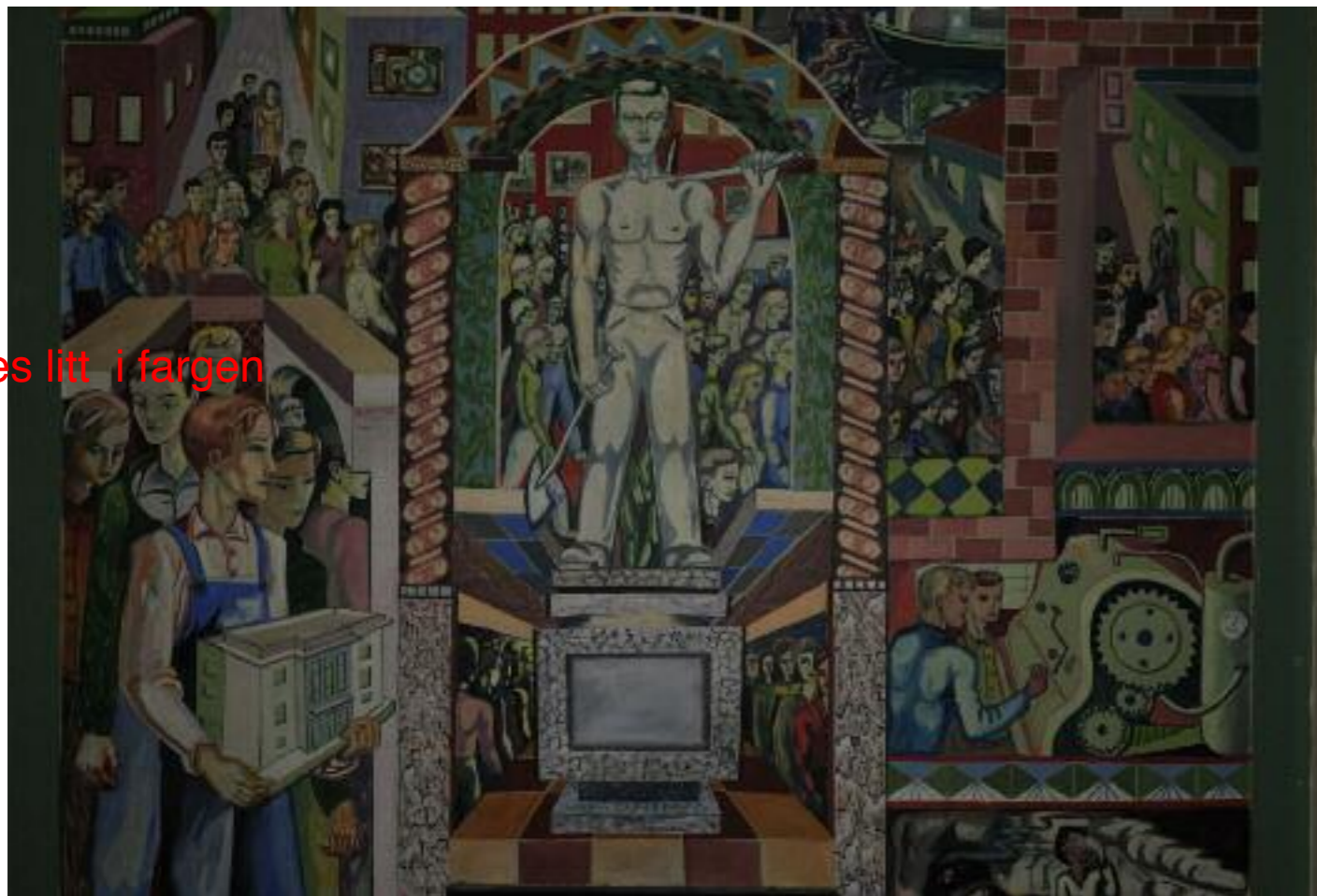

Folkets Hus i Sauda har fått tilbygg og ble høsten 2018 tatt i bruk som det nye kulturhuset i kommunen. Foto: Per Inge Fjellheim

hvordan to staselige engelskmenn kommer kjørende til gards i sin karjol, skjenker bonden full og får hans underskrift på at han har gitt fra seg rettighetene til fossen slik at utlendingene kunne bygge industri. Bonden fikk ingenting. Men derfra overtok arbeiderbevegelsen deler av regionen.

Folkets Hus ble virkelig en folkets arena i denne prosessen. Kor, korps, øvingslokaler for ungdommer med musikalske ambisjoner, revy, teater, konserter, dans, debatter, ungdomsklubber, kafe og ikke minst som hus for kulturskolen pluss mange andre aktiviteter.

lettes litt i fargen

Maleriene i storsalen gjorde Folket Hus i Sauda til det mest særegne i Norge.
Foto: Per Inge Fjellheim

Spesielt for Sauda var at det ble opprettet et annet kulturhus, Sauda Klubb, for funksjonærene og andre som holdt til høyere oppe i samfunnhierarkiet enn arbeiderne. Denne kulturelle skillelinja illustrerer kraftfullt det klassesdelte samfunnet som Sauda var.

Steffen Høiland forteller denne vesle historien:

”Min morfar fortalte meg en artig historie. Han jobba på Saundefaldene, han var elektriker og hadde fått en midlertidig, litt høyere stilling som montør eller noe slikt og som blei regna som

en funksjonærstilling. Det gav adgang til Sauda Klubb. Da hadde noen av naboene i gata gitt uttrykk for misunnelse overfor min morfar og hans frue for at de kunne gå i Klubben; noe som jeg likevel ikke tror de gjorde noen gang.”

FOLKETS HUS I HAUGESUND

-Jeg savner Folkets Hus, sa veteran Einar Nymann i Haugesund da jeg snakket med ham om tiden som organisasjonssekretær.

At Nymann savnet Folkets Hus etter at huset var solgt og fraflyttet, er forståelig når en ser på lista over de som i 1989, da Einar Nymann ble sekretær i Samorg, hadde sine kontorer der: Haugesund Jern og metall, Haugesund bygning, Elektriker og kraft, Handel og kontor, Grafisk, Transport, Baker og konditor, Hotell og restaurant, Region Rogaland Fellesforbundet, Rog. arb. for, Norsk sjømannsforbund, Arbeidernes økonomiske fellesorganisasjon og altså Samorg. Det må opplagt ha vært et sterkt faglig miljø der.

Sammenligner vi aktiviteten i Folkets Hus i Haugesund med tilsvarende i Sauda, er det stor forskjell. Selv om arbeiderbevegelsen i Sauda også lenge hadde sine kontorplasser i Folkets Hus, så var det det breie folkelige, kulturelle aktivitetstilbudet som dominerte. Det var aldri noen ”siste dans” på Folkets Hus i Haugesund, slik det var i Sauda. Det var mer å se på som et forretningsbygg med kommersielle og offentlige leietakere. Men det var selskapslokaler i øverste etasje, og det førte til at huset ble brukt i festlige anledninger som bryllup, jubileer og andre markeringer. I flere år var det også restauratør der.

Folkets Hus i Haugesund stod ikke ferdig før i 1965. Innvielsesfesten ble holdt 15. mai. Men vi må helt tilbake til 1933 for å finne den spede begynnelse. Da opprettet Samorg et Folkets Hus Fond med en kontingent på 5 øre pr medlem pr uke. Året etter bevilget Samorg 200 kr til fondet og gikk til innkjøp av en radio til 300 kr for utlodning. Lotteriet ga et overskudd på 350 kr. Det må ha gitt mersmak, for det ble foreslått å lodde ut en seilbåt neste gang. Det ble omgjort til en komfyr. 10.000 lodd ble innkjøpt og solgt for 10 øre pr stykk, og overskuddet på komfyrлотteriet ble på 200 kr.

I 1949 ble Folkets Hus Fond omorganisert til Arbeidernes Økonomiske Fellesorganisasjon. Samme året dukket Kirkegata 166 opp som tomtealternativ for første gang, og i 1965 stod altså huset ferdig til en totalpris på 1.477.736,65 kroner etter en anbudssum på 1,3 millioner. I protokollen til Arbeidernes Økonomiske Fellesorganisasjon står det at ”de sterke forhåpninger som Arbeiderbevegelsen i Haugesund har til reisingen av dette huset, må gå i oppfyllelse, og at det må innlede en ny æra når det gjelder den faglige og politiske Arbeiderbevegelse i vårt distrikt.”

Folkets Hus i Haugesund ble vedtatt solgt i 2007. Da var alle leietakerne i de lavere etasjene ute, og det var tilnærma null inntekter på huset. Å være eier ble en økonomisk belastning for Arbeidernes Økonomiske Fellesorganisasjon og de underliggende fagforeningene. Det var restaurantselskapet Inventum som kjøpte huset, men selgeren sikret seg en tinglyst kontrakt om å bruke 1. etasje til fagforeningskontorer. Allerede året etter ble det klart at Folkets Hus måtte rives for å gi plass til et nytt hotell. Den tinglyste kontrakten om kontorlokaler ble byttet ut med nye LO-lokaler i Kaigata.

FOLKETS HUS I KOPERVIK

”Fem år etter at laget ble stiftet gikk en til innkjøp av tomt til eget forsamlingslokale. Og året etter, i 1914, kunne laget etter at en dugnadsgjeng hadde spikret gulv hele natten, innvie huset 1. mai. Det var byggmester Kristian Fosen som hadde tegnet og konstruert Folkets Hus. Han var også byggeleder. Alt arbeidet ble gjort på dugnad og materialene ble trillet på håndkjerre. Materialene ble skaffet til veie ved utlodninger og gevinstene var laget av medlemmene selv.” Det var Kopervik arbeiderparti som bygde og eide Folkets Hus.

Kopervik var et lite bysamfunn på denne tiden, og det må ha vært et betydelig løft å bygge et Folkets Hus så tidlig. En må bli imponert av dugnadsånden som er beskrevet i protokollene.

Arbeiderbevegelsen i Kopervik må ha vært både sterk og visjonær. Som tidligere nevnt hadde byen på denne tiden rundt 800 industriarbeidsplasser, de fleste i hermetikkindustrien. Beskrivelsen av 1. maifeiringen i Kopervik i 1918 understreker i tillegg at det var en by med tydelige radikale strømninger på den tiden. Bakerforeningen ble stiftet i 1910 som den første fagforeningen i distriktet. Lederen Kristian Lundberg ble sendt til landsmøtet i Trondheim i 1912. Hermetikkarbeiderforeningen var også tidlig ute. Kvinnegruppa feiret sitt 30-års-jubileum i 1956.

Folkets Hus har fungert som et samfunnshus for kopervikdistriktet. Det har vært leid ut til foreninger og lag, til bryllup og fest. Alt i 1927 leide Kopervik Kommunale Kino lokaler der. Under krigen beslagla tyskerne huset fra februar 1942 til oktober 1944. Imidlertid inngikk tyskerne en leieavtale med eieren og skulle betale 115 kr pr. måned, i alt 1203 kr, men beløpet ble aldri betalt, om en skal tro protokollene. De samme protokoller viser imidlertid at huset ble tatt i bruk igjen med ulike arrangementer allerede i mai måned etter at freden var feira.

Dansen på Folkets Hus i Kopervik var svært populær. Seinere kom diskotek, ungdomsklubb og fritidsklubb drevet av Folket Hus, før Karmøy kommune i 1995 kom inn som leietaker og utvidet driften av fritidsklubben.

Arbeiderpartiet og Kopervik og Stangaland Arbeiderlag hadde alle sine møter på Folkets Hus inntil det ble solgt i 2001.

Folkets Hus i Kopervik stod ferdig alt i 1914. Det ble arbeiderbevegelsens samlingspunkt, men fungerte også som samfunnshus for kopervikområdet. Foto: Karmøy Folkebibliotek.

LEDERE I 100 ÅR

Lars Humlebræk	1918 - 1918	Ingolf Henriksen	1946 - 1958
Tørres Skogland	1918 - 1919	Ole Samuelsen	1958 - 1970
A. Anvedsen	1919 - 1920	Arne Salbo	1970 - 1976
Augvald Haugen – fung.	1920 - 1920	Bent Kallevik – fung.	1976 - 1977
August Hansen	1920 - 1920	Anders Skattkjær	1977 - 1978
Lars Humlebræk	1920 - 1920	Tore Jan Emberland - fung.	1978 - 1979
J. Didriksen – fung.	1920 - 1920	Lars Basso	1979 - 1980
Edvart Jensen	1920 - 1924	Edvard Eike	1980 - 1982
Oskar Bakken	1924 - 1924	Jan H. B. Andersen	1982 - 1984
Mathisen	1924 - 1925	Kåre Karlsen	1984 - 1985
Alfred Bjordal	1925 - 1927	Robert Nilsen	1985 - 1988
Jan Jacobsen	1927 - 1927	John Helge Kallevik	1988 - 1990
Aabakken – fung.	1927 - 1927	Jan H.B. Andersen	1990 - 1995
Peder Nilsen	1927 - 1928	Borgny Hauge	1995 - 1997
G. Skei	1928 - 1929	John Jørgensen	1997 - 2000
Karl Torkelsen	1929 - 1930	Rune Eriksson	2000 - 2002
Johan Ask	1933 - 1934	Borgny Hauge	2002 - 2007
G. Skei	1934 - 1936	Helge Larsen	2007 - 2010
20.1.1936 var det avsluttende møte for Haugaland Faglige Samorganisasjon, som da ble slått sammen med Stavanger til en distriktsorganisasjon.		Geir Allan Stava	2010 - 2018
		Tove Elise Olsen Frøland	2018 -

Gratulerer med 100 år

Forbundet for
arbeidsfolk

NORSK ARBEIDSMANDSFORBUND

Fellesforbundet
AVD 57 - NORD ROGALAND

Fagforbundet 15 år!

Medlemsvekst og gjennomslagskraft

Den 17. juni 2018 var det 15 år siden Fagforbundet ble etablert. Da hadde forbundet 287 000 medlemmer. Vi er stolte over at vi vokser, har innflytelse og gjennomslagskraft til å vinne fram med vår politikk i lønnsforhandlinger, i samfunn og politikk og i yrkesfaglige spørsmål. Målene om en sterk offentlig sektor, rettferdig fordeling og et trygt arbeidsliv, står like fast. I dag har Fagforbundet 362 740 medlemmer.

2003

17. juni: Fagforbundet etableres. 285 964 medlemmer.

2005

Fagforbundet mobiliserer for det rødgrønne alternativet, vinner i stortingsvalget.

2006

Byggingen av Fagforbundets barneby i Angola starter, i samarbeid med SOS Barnebyer. Fagforbundet er en pådriver i videreføring av sykeleiersordninga og avtalen om inkluderende arbeidsliv.

2007

Kvalitetskommuneprogrammet iverksettes. Kulturkvinn vedtas etter langvarig forberedelse blant annet fra LO og Fagforbundet.

2008

Fagforbundet får gjennomslag for at kompetanseogvende etterutdanning skal gi økt lønn.

2009

Hovedtariffoppgjøret medførte at arbeidstakere i mange tariffområder med høy stilling og full ansiennitet, ikke skal tjene under 300 000,-

2010

Storstreik i kommunesektoren. Medlemmer i 50 fagforeninger streiker i 13 dager. Ferte til lønnsloft for lavtlente.

2012

13 dagers streik i kommunene, med cirka 24 000 streikende medlemmer. Ni dagers streik i skolen ga godt resultat. 29 dagers streik i private sykehus. LO og Fagforbundet fører kamp mot sosial dumping.

2013

Første dom i kvikkisvæken ga lønnssekretærene medhold. Dommen ankes. Fagbrev for byggriften blir godkjent. Norske kommuner pålegges å behandle avledere, støttekontakter med flere som arbeidstakere innenfor arbeidsmiljøloven. Stortinget vedtar lovfestet rett til utviklet stilling tilsvarende det du faktisk har jobbet de siste tolv månedene. Inn i AML og trer i kraft 1. januar 2014.

2015

Fagforbundet deltar aktivt i valgkampen – resultatet er 305 rødgrønne kommuner. Vedtak om porterfagbrev.

2016

Avtalen med Oranga heleser eies opp av byrådet i Bergen, som et resultat av Fagforbundet Bergen og forbundets arbeid mot sosial dumping.

2017

Y-væsen til høyereutdanning innføres for helsefagarbeidere, barne- og ungdomsarbeidere og andre med godkjent fagbrev, men er uten formell stud.okompetanse. Fagforbundets medlemmer har bidratt med mer enn 70 millioner i bidrag til barnebyen.

2018 Fagforbundets medlemmer sier ja til ny offentlig tjenstepensjon. Fagforbundet har jobbet hardt for innstramminger i bemanningsbransjen.

Haugesund SV gratulerer LO i Nord-Rogaland med 100-årsjubileum!
Vi ser fram til mange år med videre godt samarbeid!

Gratulerer!

Norsk Tjenestemannslag
NTL Sjøfartsdirektoratet

NTL Sjøfartsdirektoratet
ønsker å gratulere LO i Nord-Rogaland
med 100 års jubileet.

NTL er den fagforeningen i Sjøfartsdirektoratet som har flest medlemmer. Sjøfartsdirektoratets hovedadministrasjon flyttet fra Oslo til Haugesund høsten 2006. Vi takker for fellesskapet i LO i Nord-Rogaland så langt, og ser frem til videre samarbeid om viktige felles oppgaver og utfordringer. Sammen er vi sterke!

FAG FOLK

Solid faglig kompetanse, lang erfaring og genuin interesse ligger i bunn for alle våre utdanninger og kurs.

Vi glemmer aldri det menneskelige aspektet av det å drive en utdanningsinstitusjon.

AOFstudiestart.no / Tlf. 52 70 90 00

En medspiller for deg som er fagorganisert

Du som er LO-organisert har tilgang på en rekke gunstige medlemsbetingelser på bank- og forsikringstjenester i SpareBank 1 SR-Bank. Vi vil gjøre alt for at LO-medlemmene skal få best mulig privatøkonomisk rådgivning.

Kontakt oss i dag på tlf. 915 02002 for en uforpliktende samtale eller bestill rådgivning via post@sr-bank.no.

LOfavør + banken = ❤️

LOfavør

LOfavør er fordelsprogrammet for deg som er organisert i et LO-forbund:

- Forsikringsfordeler
- Bankfordeler
- Økonomisk rådgiving

 915 02002 post@sr-bank.no

SpareBank 1
SR-BANK

Gratulerer med 100 år

Handel og Kontor
i Norge

Fellesorganisasjonen (FO)

Fellesorganisasjonen (FO) er fag- og profesjonsforbund for over 28.000 barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere, velferdsvitere og studenter.

Studenter innen disse yrkesgruppene kan også være medlem av FO.

FO er både fagforening og profesjonsforbund. Det betyr at vi jobber for medlemmenes lønns- og arbeidsvilkår, i tillegg til profesjonenes fagfelt og interesser. Hovedmålet til FO er å bedre medlemmenes lønns- og arbeidsforhold og ivareta deres yrkesfaglige interesser. Samtidig skal forbundet arbeide for å vise nødvendigheten av vår kompetanse og synliggjøre yrkesgruppenes rolle som viktig premissleverandør og bidragsytere i velferdsstaten. FO skal drive påvirkningsarbeid innenfor tariffpolitikk, helse- og sosialpolitikk, kvinnepolitikk, likestillingspolitikk og internasjonalt arbeid.

*Vi gratulerer
LO i Nord-Rogaland
med 100 år!*

Kameratslige hilsener fra

Skolenes landsforbund Haugesund

Henriette Sofie Selnæs

leder

Skolenes landsforbund Karmøy

Geir Ove Nyrud

leder

Skolenes landsforbund Rogaland

Monika Kvilhaugsvik

Leder

Skolenes landsforbund

Skuvllaid riikkalihttu | Skoleforbundet i LO

<https://skoleneslandsforbund.no>

Gratulerer med 100 år

**ALNOR
KJEMISKE
FAGFORENING**

Vi gratulerer LO i Nord-Rogaland så mye med 100 år!

Fordelene
ved å være mange
er mange

Med over 900.000 medlemmer
får vi til svært gode avtaler
for deg, også i privatlivet.

Les mer på lofavor.no

 favør
TRYGGHET I PRIVATLIVET